

„Varpas“ išleidžiamas
Tilžėje 20 kiekvieno mė-
nesio. Metinė prekė su
prisiuntimu:

Rusijoje uždeng-
tose gromatose . 6 rubl.,
Prusuose . . . 4 mark.,
Amerikoje ir kitur 5 mark.

VARPAS

Apgarsinimai „Varpe“
kaštuoja už kiekvieną ke-
tvirtai dalį eilutę smulkiu
raštu spaustą 20 pfen. arba
10 kap., priimami „Varpo“
išleistuvėje Tilžėje,
(Tilsit, Ostpreussen).

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Graudi teisybė.

Kada atverti knygas, kur surašyti adresai bei vardai skaitytojų „Varpo“ šiometinių, pernykščių, užpernykščių, žodžiu, viso laiko gyvavimo to laikraščio ir palygini skaitytojų vardus, tai su dideliu pasiste-
bėjimu patėmyji didei graudų dalyką, minėtina: beveik kasmetą skaitytojai mainosi. Kur užpernai buvo užrašytas vardas kokio Rusakovo, pernai jau stovėjo jo vietoje Lenkevycia, o šimet stovi Lietuvis užrašytas. Kitą met gal šiometinis Lietuvis užims vietą pernykščio Lenkevycios arba Rusakovo. Tokiu budu yra matoma, jog mūsų inteligentai, pradėję užsirašyti lietuvišką laikraštį bei jį skaityti, neišveria tokia pagirtiname savo pasielgime, ir netrukus, po metų, po kitų vėl pameta skaitę lietuviškus laikraščius bei šelpę mūsų gimstančią rašliavą.

Įpatingai tai dūdasi patėmyti šimet. Tikrus inteligentus-skaitytojus „Varpo“ šimet beveik galėtum suskaityti ant pirštų; didžiausia dalis šiometinių skaitytojų yra mažesnio apšvietimo parubežiniai gyventojai ir amerikiečiai, tarp kurių taipgi pasigendame ir tų kelių ten gyvenančių apšviestėsiu lietuvių. O kaipo *curiosum* galime pridurti, jog tarp šiometinių skaitytojų yra tiktai *viens* kunigas isz Europos (isz Amerikos yra du kunigu).

Dabar klausiamo: kodėl taip? Kas per priežastys tokios graudžios buities?

Isz pradžios, kada „Varpas“ pradėjo išeiti, buvo daug daugiau inteligentų-skaitytojų, bet potam kasmetą vis po kelis atpūla; arba kad ir prisideda, tai ir vel atpūla. Per visą gyvavimą „Varpo“ pasiliko nūlatiniais skaitytojais „Varpo“ tik tie inteligentai (ir tai ne visi), kurie sykiu yra ir sandarbininkais. Tokie faktai lyg rodos liudytu, kad „Varpas“ nepatinka skaitytojams, nes, jaigu tie ponai butu visai be lietuviško jausmo, tai jie visai nē nepradētu skaityti lietuviško laikraščio. O dabar jie skaitę-skaite, ir vėl pameta. Aiškus daigts, kad nepatinka. Jaigu taip, tai mums reikia perkratyti ir atjieskoti priežastis to nepatikimo. Ar nereiktu atsizvelgti ant programo laikraščio: ar tas programas yra geras, ar jis yra pildomas, kaip buvo prizadeta, ar nereiktu jį atmainyti arba stengtis rupestingiau ispildyti užręžtą pragramą?

Tolesniai turėtumem atkreipti akį ant periodu išleidimo laikraščio, ant formato, ir ant graitumo pristatymo.*)

Tokiu budu, jaigu viršų paminėtos priežastys gamintu tą nepatikimą, tai, tikiūsi, vis tai galima butu pataisyti; ale jaigu lietuviai taip greit apsidžiaugia lietuviškais laikraščiais tos pačios priežasties dėlei, kaip ir kad anas kudykis greit apsidžiaugia nauja cicyte, ir numeta ją į pasūlę, — tai mūsų laikraštinkystei lemta butu dar ilgai vargti . . . pakol mūsų inteligentai subręš dvasiškai ir, paliovę elgtis su lietuviškais laikraščiais, kaip kudykiai su cicytėms, su tikra išminčia ir noru prilaiyks mūsų laikraštinkystę, patys jūs skaitydami ir tarp kitų praplatingdami.

Trys Budriai.

Adomo Mickevyciaus.

Vertė Petras Arminas (Trupinėlis † 1885 m.)**)

Budrius tris sunus guvius, smarkius, kaip pats, Lietuvius
Pašaukęs, tokią žinią suteikia:
— „Pasišerkit žirgelius, sutaisykit balnelius,
Kardą ir durklą galasti reikia, —
Sako, Vilniuj sutarę kunigaikščiai vest karę
Vėl su kaimynais iš trijų šonų:
Algirds užklups Gudija, Skirgailius-gi Lenkija,
O Keistutis užpuls ant Tautonų.
Esat sveiki, dužoti, — prider į karę joti,
Tegul dievas jus gina, vaikeliai!
Aš namiej' likt rengiūsi, tikt jums patarmę dūsiu, —
Trys esat — turit trejopą kelią:
Vienam iš trijų brolių reikia eit ant Maskolių,
Ten pas Ilmenį į Pilį-Naują, —
Man sabalų brangiųjų pargabęs jis nū jūju
Ir pinigų dar nors kokią saują.
Antras iš jus' tur buti pas kunigą Keistutį,
Idant Vokiečius bjaurius kapotu:
Tas, tikiūsi, iš karo pargabęs man gintaro
Ir deimantais ispūštų arnotų.
Su Skirgailium trečiasis tegul Lenkijoj rasis:
Nors ten žmonės pavargę gyvenę,
Bet man dėlei atminklo parvež plieninį ginklą
Ir marčią tegul man pargabena.

*) Butu gerai, kad „Varpas“ iszeitų ant *plonutės* popieros: tai graitas prisiuntimas per žigunę ne tiek daug kaštutu.

**) Pateko man į rankas plūstelis likusių rankraščiuose Petro Armino eilelių, kurias, kaip liudijimą, padauginanti skaitlių darbų ir padidinanti nūpelnus per anksti smerties nukinto Lietuvos rasėjo, pavėdu rėdystei „Varpo“ ir „Ukininko“ dėl priderinio sunaudojimo.
V. K.

Nes Lenkija merginų daugel gražių augina —
 Kaip rožės skaisčios, meilios, linksmutės;
 Veidai balti-raudoni, plaukeliai-gi geltoni,
 O akutės jų tartum žvaigždutės.
 Prieš metų pusiausimtį, kad pačią geidžiau imti,
 Parvedžiau mergą tartum leliją;
 Nors ji anam jau sviete, bet man širdį vis knieta,
 Kada ant mislių atein' Lenkija."
 Budrius jūs pamokino, ant kelio palaimino,
 O jie — ginklus į ranką — ir joja . . .
 Rudū, žiema artinas, negrįžt' nė viens vaikas —
 Rasi pražuvo visi kovoje.
 Kad senis taip dumoja, štai viens sunus parjoja
 Ir po skraiste kas žin-ką laiko.
 — „Tai tu turi gurbutį — ten pinigai gal buti?“
 — „Ne, tėvai — marti dėl tavo vaiko!“
 Vos tikt pūta nustojo, antras sunus parjojo —
 Ir tas po skraiste kas-žin-ką gina.
 — „Sunau, grįžti iš karo — parvežei man gintaro?“
 — „Tai lenkė, tėvai, mano mergina!“
 Vos linksmybės nustojo, štai ir trečias parjojo,
 Po skraiste punda kokį-ten laiko.
 Tėv's neklausė jau trečią, tikt pakviest lipė svečią(?)
 Ant svodbos savo jauniausio vaiko . . .

✓ M. Rodziewicz'ai tės Rusvos dukės.

(Sary proch.)

Lietuviškai sutaisė Kunigaikštis J. G.—B. — Klausutis.

(Tąsa)

III.

Buvo naktis. Ant Kiršnies pasikėlė sidabro mėnū ir pabalino tylią žemę vasaros želmanimis apdengtą. Iškilminga tyla užglė apsuksui. Ore nebuvo vėjo, tikt silpnas šiltas kvėpulis nešiojo nū laukų ir pievų kvapą šieno ir vasarojo, o nū opelio atgaivincią paputį ir kvarkėsi balinio gyvio.

Apilink pusnaktį Didelių durys palengva prasi-
 vėrė Išėjo ant kiemo Laurynas. Miegas jį neėmė ant augštai sukrautų kamaroje patalų, kur jam brolienės buvo pataisiusios, kaip jos sprendė, karališką gūlį. Patyloms išsprukęs, praėjo trošknią trobą, pilną sunkių alsulių ir knarkalų visos giminės, praėjo priemenę ir iškliuvo pagalios ant gryno ir kvėpiančio oro, pasirėmė ant vartelių kiemelio ir, degindamas cigarą, mąstė žiurėdamas į priešakį.

Kiršnis plaukė it nepatoli, o mėnū stovėjo už jos per sidabrinę mirkčiojančią gylmę mesdamas kušiai judantį kelelį. Žibėjo ugnis už upelio, raudona, dumų apsiausta, ir kilo balsai čirškynės (švilpynės), bemokslio ranka išgauti, ir vis sukta kreipti. Ten štai buvo pievos dvaro, kur Martynėlis prie tėvuno arklių ugnį kureno, miegą sav nū blakstienų su čirškyne nugainodamas.

Laurynas prasijūkė. Ir jam pažįstamos buvo sios lankos, tokia arklaganio busena ant rasutos žolės, ir dienos ant kaitros. Tokia ir jo buvo praeiga, jo juk dalimi ir pasilikusi butų, jaigu jis iš čia nebutų pasitraukęs. Jūkėsi jis dabar iš to, jūkėsi apjūkingai. Jūkino jį šis siauras apsukas darbo ir nūmonės, tie skruzdėms tinką žygiai, smulkus rupesniai atsilikseno nū kitų, tas visas gyvenimas uždarytas tarp laukelio, upelio, dvaro ir už dvėjatos varsnų maldos namų, su miesteliu. Čia jį apėmė ilgėsis! Ilgėjosi miesto, draugų ir visokių linksmavimų. Štetine dabar jis butų begirtaujas, o vakarais ant užvydo visam buriui jaunūmenės Grėtę bebučiuojas. Čia jo daigi nieks nė

nesupras, kaip reikiant, kokią tad didelę laimę rado jis sav, nemokės jam nė užvydėti. Ką jis čia dirbs per šitą ištisą savaitę, kurią nusprendė čionai praleisti, kaip iškęs trobos troškumą ir su kūmi šnekėsis?

Ko-gi jie čionai tupi, prie sprindžio nedėkingos dirvos prisikibę? Toli — kitose šalyse — galėtų jie turėti begalinius plotus ir perteklių. Dėlko n'eina?

Į trobą grįžti jau nebe norėjo, naktis buvo aiški ir šilta. Traukė jį pasivaikšėioti. Atvėrė vartelius ir išėjo.

Išilgai tvorų keleliai tęsėsi nū kiemo iki kiemo. Ėjo ir visus dar pažino: turtingojo Šlingurio ir siuvėjo Jūzo, toliaus Švedo aplūkas ir klūnas Rapolo, vadinamojo Barzdočium. Taip pasiekė vieškelį, nieko nesutikęs. Visi miegojo akmeniniu miegu, ir tik šunys, namus besergėdami, lojo, smarkiai užpuldami. Pasisukdamas ant kelio sustojo. Kelias čionai skaidėsi, į dvarą per tiltą — stačiai, ant pilkaltio — po kairės, o po dešinės — į kapus ir į maldos namus. Šventa stovykla, po mažų stogelių, tarp keturių stulpų sergėjo kryžkelį. Šit buvo šventas Sebastijonos, vilyčioms prvertas, nūgas, suvaržytas ir priištatas prie medžio kankinimo. Dirbėjas-patmokslis padirbo jam veidą sukraipytą ir bugštą, o tepėjas nepasigailėjo raudono tepalo ant kraujo kankintinio. Aptaškė su jūmi, kuną, virves ir skaudžiai įvargintą veidą. Buvo tai nū seniausiu laikų globėjumi (patronu) Kareiviškės. Laurynas jį atmena nū senų metų, bet dabar kas-žin-kas stovylą ir pastogę naujai atitaisė ir atnaujino, o maldingieji apkaišė ryšeliais laukinių žolelių ir įstabiai žydrių kvietkų iš ukinikų darželių. Ir Laurynas nusiėmė kepurę. Jo ranka senn įpročiu siekė kaktės ir krūtinės.

Šioje pačioje valandoje, ant tilto nū dvaro, galima buvo girdėti žingsnius žmogaus, ir ant lygumos gret stovylos, it, nū mėnėsio, išėjo didelio augumo vyras. Nepasergėjo jis kapitono, kurs stovėjo truputį pašalyje, bet šis aiškiai pamatė jo veidą, kad su pakelta kepure ėjo pro šalį. Burna jo buvo smaili, įkritusi, su pasikėlusiais žandais, apsiausta jūdais plaukais, ant kurių galima buvo pažinti dar neseną kareivišką kirpimą. Laurynas pažino tą žmogų. Mokslinycioje kartu buvo, o juk kartu ir galvijus ganė.

Buvo tai Kristupas Jūdys, brolis Endrėjienės Marykės. Matyt griebėsi už tėvo amato ir grįžo nū darbo, nės stalioriaus kirvelį turėjo už jūstos, o per pečius grebšį su mažesniaisias įrankiais.

Kapitons pasitraukė greitai į priešakį. Vyriškasis, pamatęs svetimąjį, sustojo ir pažvelgė išpaniurų, truputį kušterėjęs.

— Ar nebepažįsti manęs, Kristupai?

— Ne!

— Argi Dideliųjų Lauryno nebeatmeni?

— Tai tu! Nebučiau pažinęs! Iškurgi? Sprendžiau rasint kokį vokiečių viršiniką besiliaužiant pas Švedo Magdykę!

— Ir tą pas jus galima matyti?

— O joj! Iš kur-gi tu?

— Iš toli, iš svieto!

— Ar seniai?

— Šiandien vakarą. O tu iškur grįžti?

— Nū darbo, iš Palandrų dvaro! Jau nedelia sukako man išėjus.

— Ar uke pats neužiimi?

— Argi tai ukė! Ir kur sedėti, negu šuniui ar katinui! — pasakė vyriškasis ne be piktumo, pečius sutraukė ir į priešakį parodė su ranka.

— Ot tenai, pačioje pakalnėje, turiu pusvarsnes tvoros, o už tvoros auga trys kapos rugių ir stov trobelė, kuri negu dar atmena lenkų laikus. Tiek tik mano ukės.

Rustas buvo ir vis užsimislijęs. Koks ten rupsnis ir nebnuoras matomas buvo iš veido ir timpsterėjimų. Vos pasveikino savo seną draugą ir maž suvisu ant jo nežiūrėjo.

— Tai jus turto nustojote — pavargote? — klausinėjo Laurynas.

— O kaip! Kiti praturto-proloba. Tėvas mirė man pirmus metus kareivių beėstant. Juk tai jusų Endrėjus turėjo ir žemę išdirbti ir Marykę prižiūrėti. Bet Endrėjus toks težlis! Viens įsiarė, kitasis pagavo ką, o jis it nieko! Manę šešerius metus turėjo Kijave, artilerijoje, o Rožykė tarnaičia buvo pas koki ten profesorių Kaune. Tvoras sukurino, troba sugriuva, gyvuliai pragaišo. Pernai rudenį pagrižau! Dievas žino kam? Dabar reikėtų septinerius metus po sudus valkiotis, norint ką gražinti, o gal ir tad nieko neveiksi! Spjoviau ant viso ko ir baudžiaus vėl į pulką grįžti, ant antros tarnystos! Man žadėjo mokėti. Bet mergykė sugrižo nū tarnavimo ir anėsėdo ant manęs: „Nevaziūk, pasilikk, o kur-gi aš pasidėsiu!“ — Ir pasilikau nelaimingoje valandoje!

— Nors viens malkontentas! — pamislijo Laurynas.

Kristupas nesijudindamas žiūrėjo į priešakį, o paskui it nenoroms paklausė:

— Tav ar gerai pasiklojo?

— Gerai. Ten, kas nori, laimę ras.

— Tikrai! Yra tokių, kuriems vyksta!

— Kiekvienam, kad tik mokėtų jieskoti ir spirtiesi. Amerikoje už tad davęs, kiek tavasis kirvis vertas, gausi žemės daugiau negu visa Kareiviškė.

— Ar tiesa? Taip šneka žmonės, bet kunigas iš ambonos atkalba, ir po dvarus apie vargą užmariūse skelbia.

— Nes jaigu visi iškeliautų, kunigas nebeturėtų kam pamokslų sakyti, o dvaras darbiniko pritruktų.

— Ir tikrai! — įsimislijęs vyriškis patvirtino.

— Štai ir ant manęs žiūrėk. Klukis ir plikas išėjau, o dabar ir protą įgavau ir parteklių. Taip kiekviens ten gal, jaigu tiktai susispirs.

— O dabar pagrižti į tėviškę?

— Gelbėk Dieve! Apsilankyti parvažiavau. Ten manęs laukia dideli reikalai ir pačią sav vesiu vienturtę dukterį turtingo prekėjo!

— Ar ilgėsys tavę griaužė?

— Iš pradžios nerimau, bet paskui . . . kas-gi geis vargą minėt!

— Man budavo begalo ilgu ten pulke, ir kiaurą dieną ir kiaurą naktį. Nei vietos sav, nei pailsio atrasti aš negalėdavau! Ot, niekiška mislis, niekiška atmintis!

Ranka sukratė, maišelį ant pečių pataisė ir draugui padūdamas ištiesė delną.

— Sudiev! Ryto pas bažnyčią pasimatysime. Ar ant ilgo parvažiavai?

— Ant nedėlios. Ar yra čia koks vaisnamis, kur galima ir laiką praleisti ir pasišnekėti?

— Yra. Ot ten prie vieškeliu. Ten gyvena Butkus, kareivis, kurs žmonėms prašymus rašynėja ir į skundas masina. Vakarais šoka, jai kas mėgsta, — aš ne, bet pasišnekėti ir aš nueinu.

— Tad matysimėsi.

— Matysimėsi.

Persiskyrė. Staliorius sunkiai ir palengva į trobą, Laurynas, pamažėliu švilpaudamas ant kapų ir maldos namų. Praėjo paskutinius gyvenimus ir siauru keleliu lipo į kalną. Pirm keletos metų, kiekvieną dieną žiemos laike rytais bėgdavo mokintis pas kunigą, žinojo kiekvieną akmenėlį ir dūbelę. Nusidvyvyjo pamatęs prie to kelio mažą skyrium stovincią trobelę, kurios pirmiaus tenai nebuvo. Jos keturios neaugstos sienos sustatytos buvo ant pliko genėsio, neturėjo nė darželio, nė tvorų, vienstoviai kiurksojo, it našlaitė, tarp kaimo ir klebonijos.

Viduryje dar tebebuvo žiburys, — ant sūlelio pasienyje jūdavo kunas sėdinčio žmogaus Ištolo pamatė kelevį ir žiūrėjo į jį akis įtempęs. Veidas jo buvo išblyškęs ir nū kėsimo baisiai sunykęs; apsukui dengė jį ilgi šviesus, it linai, plaukai. Išrodė esąs užgautu ir net nerimtu, vis išmeigdamas akis į svetimąjį.

— Tegul bus pagarbintas Jezus Krisus! — pribilo ant galo išpalengvo.

— Ant amžių amžinųjų. Amen! — atsiliepė Laurynas vos per žingsnį nū jo sustojęs bangštidamasi ir nerimdamas, bet su dvasia pilna greičiaus jausmo, nekū atminties.

— Ko jieskai? — paklausė trobelės gaspadorius.

— Rupinai! — nedrąsiai tarė Laurynas.

— Tas pats — aš! Ar neėsi siūstas pas manę iš Loveliškės?

Laurynas nieko nebatsakė. Priėjo arčiaus ir tūmet tiktai išvydo, jogiai sėdintysis tur įkritusią kru tinę ir kuprą, kojas baisiai sukraipytas ir be valdžios, o greta gulėjo lazdos vargšo.

— Rupinai! Kas su tavimi atsitiko? — sušuko parsigandęs.

— Tai tu, Laurynai! Nū Šliugurio girdėjau tavę jau sugrižus. Gyvenkie sveikas vėl ant senos žemės.

Padavė jam ranką ir ne be skausmo prasijūkė.

— Nepažinau tavęs ir klausiau, ar iš Loveliškės.

Išten turėjo pas manę buti nū kunigo pasiuntinys. Ar žinai, bet dideliai persimainei! Toks gražus!

— O su tavimi kas, Rupinai?

— Manę aplankė nelaimė. Vilniuje pas akmenkalį mokiausi raizinio ir enginio. Toks šit sugrižau . . . It ažułas buvau vyras, o treti metai pavasaryje ant vežimo stačiai iš lignonbučio parvažiavau. Tėvas organista jau tūmi tarpu buvo miręs, bet senis kunigas dar gyvas buvo, todėl manę priėmė ir apsiverkė. Aš jau nė verkėti negalėjau, ir nieks manęs nepažino. Ir nėra ko stebėtis!

— Kaip tai atsitiko?

— Nejutomis. Vežimas, akmenų prikrautas, manę pritrėškė, — sutraiškė kojas, šonkaulius ir strėnas. Pats nežinau, kas toliau buvo, ir pats nežinau, kaip ikišiol gyvs išlikau.

— Kaip-gi tu dabar savę beglobi, tu vargšai? . . . paklausė Laurynas didelio gailėsio parvertas.

— Dievas manę globia ir geri žmonės! Tėvas mažumą pinigų paliko. Ant šios trobelės užteko. Rankos pasiliko sveikos, todėl ėmiaus šventųjų paveikslus rėžti, ir kryžius įvairiai karpyti ir tēplioti. Dabar jau toli žino Kareiviškės „dievadirbi“ ir iš tolymų šalių atkeliauja pas manę žmonės, reikalaudami gan dovanų į kopyčėlę, gan medinio paminklo ant kapo, gan kryžiaus nū ligos. Davė Dievas darbą, ir nuramino dvasią. Iš pradžios nevisai tesiejo. Dvasia mano tebsirgo, todėl ir rankos klausyti nenorėjo, ir kaip tik pamatysiu, budavo, sveiką žmogų, manę tūjau, it kirminas, pradėdavo griaužti gailėsis. Bet

praslinko vieni, antri metai, pagijau nū savo šaltū vėjū ir saulės, o kunigas patol gydė dvasią, pakol išgijo ir nutilo. Testamente užrašė man gyvenimus Šventųjų ir knižę apie raizinį ir enginį, — šitasis kunigas, kurį ir tu pažinai. Taip tad pasilikau našlaičiu tėvams išmirus, našlaičiu vilčiai laimės praslinkus, geismams, žmogaus užgesus, našlaičiu ant galo palikau nebtėkes ir šito senio geradėjo. Bet dabar jau sveika dvasia. Idant tik ant savo žemės ką gerą padaryti ir kaulus savo į ją paguldyti, idant žmonėms savo naudą atnešti. Ir vargšas-lušis ir sveikasis tą įveiki! Ir begalinis ramumas įžengė jau į manę

— Nieks iš savųjų tav nieko nepaliko?

— Nieks. Ir tu neb visus savūsius beradai, brolau, sens manasis drauge! Kaipgi tav klojosi svetur? Pasakoja tavę grįžus turtingu ir ponu. Garbė Dievui!

— Surinkau dešimtį tukstančių dėl tėvo. Už nedėlios vėl išvažiuoju.

— Vėl? Nepasiliksi tarp savųjų?

Laurynas kas-žin-kaip nematytai nusijūkė.

— As? Čia? Ir ką-gi dirbsiu? Ar pagal žambio, ar su dalgiu? Ar mažai jų troboje? Ir juk beklaušas? — Nenorėjau tavęs užgauti, Laurynai! Dūk tav, Dieve, gerą laimę!

— Jau užsidirbau tą laimę. Bet tegul kas tiek pralieja prakaito, kiek antai aš!

Ištesė į priešakį kietas ir sujūdavusias rankas ir parodė jas dievadirbiui.

— Tokias pat rankas ir broliai mano tur, ir vos dūną sav teuzdirba, o ant senatvės keletą lentų ant grabo! O aš ponas. Bet tą ploną drabužį ir aukso laikrodėlį, ir tas tukstantis, ant galo gražią sužiedotinę, kuri manęs laukia Štetine, uždirbau šitomis rankomis — bet ne plonu liežuviu, nė palankumu. Ėjau aš prie jų ant kelių, našta nešdamas ant nugaros, ne kartą gavau mušio, ir visur buvau pastumiamųju, kur tiktai buvo sunkiaus ir purviniaus.

Todėl ką sav uždirbau, vis tas dėl manęs neapsakytai brangu. Kaipgi aš galėčiau mesti tą mano sunkiai uždirtą parteklių ir vietą! Ar ne tiesa, Rupinai?

Lušis nulenkė galvą.

— Dūk, Dieve, tav gerą laimę Laurynai! — iš antro atvėjo pasakė, ir daugiau jau nieko nebeklausė.

Užsimislyjo valandėlę, išiziūrėjęs į meilią šviesą mėnesėlio.

— Džiaugiuos tav grįžus sveikam ir laimingam! — atsilies vėl. Žemė, it motina, į svieta išleidžia visuvyresniusius. Bet sugrįžta, nės ji tur balsą, kurs nepasvietėse sunus sujieškos ir pargabens. Toks, kurs negirdžia, nevertas, idant jį Dievas atmintų!

Rodėsi, jogiai ant galo nebe Laurynui bekalbėjo, bet tik sav; jogiai balsingai reiškė mąstis, kurios po jo galvą narstėsi per ilgas valandas viengungystės. Paskui pasijudino, nū dangars ant žemės perkėlė akį ir žiūrėjo tolyn ant kelio ir Pilkalnio.

— Jau nebeateis! — prašnibzdėjo.

— Ar vaiksčioti gali? — paklausė jo Laurynas.

— Slenku, it sliekas. Netolymas mano kelias! Į bažnyčią ir ant kapų.

— Tavę čionai visad galima rasti? Ateisiu pasišnekėti.

— Ateik, brolau. Apipasakosi man apie laimę, it antai žimos vakarą senutės vaikams pasakoja apie užkeiktus turtus.

Pečiukas vyras pasilenkė prie jo, meiliai apkabino, iki gilumo širdies parvertas ir nuliudęs. Paskui

4

paėjo, o lušis nū mėnesio pakreipė burną į švintančius saulėtekis, ir suktū-laužtu balsu palengvėliu pragydo maldingą giesmę taip seną, kaip ir pati katalikystė Žemaičiuose.

Girdėjo ją atsitolinantis pareivis. Kaip sapnas, buvo gražus ir neapsakomi tame laike jo prigimti laukai, o jis nelauktai trustelėjo, ir gaudydamas su ausimi atbalsius, vėl priminė butus ir matytus daigtus iš savo praeities — ir išvydo savę vaiku tarp svetimų, kad savo urve ant garlaivio, idant ilgėsi pergalėti, pats sav tą giesmę giedodavo palengvėlia, idant jo kas neišjuktų! . . . (Toliaus bus.)

Tėvyniški varpai.

Lenkijos podukra. P. Ilgovski'o magija ir atšildytas jaunijimas. Pasaka mano pažįstamo apie Naumiesčio paviečio kelius.

Tarp visų rėdybų, prirašytų prie Lenkijos, Suvalkų rėdyba yra lenkų akise podukra, su kuria galima mat ir kitaip pasielgti, nė kaip su tikromis dukterimis: galima ją arba visai pamiršti, arba parėdyti į skarmalus. arba įvilkti į drabužį nudėvėtą tikrųjų dukterų, arba dagi primelūti ir pasiskusti ant jos prieš gimines ir t. t. Ar žemlapiai, ar aprašymai, ar korespondencijos lenkų reiškia toki pasielgimą su Suvalkų rėdyba. Kad nė *rukyti kumpiai*, tai lenkai gal niekad jos nė neatmintų. Įpatingai jaučia podukros dalį šiaurinė pusė Suvalkų rėdybos, lietuvių užgyventa.

Atsirado vienas magikas, kas-žin kokis J. Ilgovski, kuris „Krajuje“ dirba su lietuviška Suvalkų rėdybos puse neišpasakytus stebuklus. Štai pernai (Nr. 40) ant vieno seanso mostelėjo su plunksna — ir mes lietuviai pasijutome *neturi* Naumiesčio paviečio. Mostelėjo antrą kart — *visi* mūsų laukai pavirto į *smiltynus*. Žiuri žmogus ant p. Ilgovskio miklumo ir gėriesi, o dvasioje džiaugiesi, kad magija tai tik apgavimas akių, o ne tikra teisybė.

Užbaigęs magiškas produkcijas p. Ilg. pavartauiniai nutaiso veidą ir pradeda kalbėti apie čionbuvius žmones ir mokslinycias. Žingeidžiausia paklausti, ką kalba apie inteligenciją: „Iš trijų minėtų mokslinycių (Senapilės, Veiverių ir Seinų) — sakó garbės vertas magikas — išėina vietinė lietuvių inteligencija paprastai jieškanti dūnos kur kitur. Nesujungta šiandien jokiais augštesniais idealais ir siekimais, lenkia savo nūmones prie nūmonių tų, nū kurių gauna išmitimą. Keletas paklydusių avelių, kurios, matydamos, kad lenkai viršesni ir intelektuališka ir ekonomiškai, pyksta ir neužkenčia visos draugijos (nelyginant garsus p. M. . .), negali buti reiškėjais lietuvių patraukimo.“

Matyt, p. Ilg. jaučia, kad už jį viršesnė lietuvių inteligencija, intelektuališka ir ekonomiškai, nes ant jos *pyksta* ir *neužkenčia* jos. Jaigu nepyktų ir užkėstų, tai butų prie jos gražiai prisirtinęs, butų pažinęs ir dasižinojęs, ar ji sujungta „augštesniais idealais“, ir nepliaukštų apie lietuvių inteligenciją tokiu niekniekių, neatkartotų *atšildytų* lenkiškų jaunijimų apie ją, jaunijimų, kurių gėdysi jau šiandian apšviesti lenkai, o kuriūs da pasiliko sau *akamonai* dėl „pavartauno“ pasikalbėjimo valandose, atlikusioje nū kibinimo mergų. Nebutų išplėšęs lietuvių inteligentams pajautimo savo garbės ir paskyręs jiems vietą tų paklydusių šunų, dėl kurių kiekvienas turintis rankoje dūnos šmotelį yra ponu, kuriam jie dūsis glostyti, klausys ir laižys rankas ir los ant jo tikrų arba ir *tariamų* neprietelių. P. Ilgovski turbūt kitokios mieros dėl mieravimo kitų

nė nepažįsta, o gal taikydamas ją šiūni žygiu turėjo mislyje inteligenciją . . . ne vien lietuvių. Kas tai yra tas „keletas paklydusių avelių“, kiek jų yra, kas jos per vienos ir kaip paklydę, nū p. Ilg. dasižinoti negalima, įpač, kad ir *mes pats* tvirtiname, jogiai pristatytas nū p. Ilg. toms avelėms vadas p. M. . . (uraska) reiškėju mūsų patraukimo būti negali, neyra ir prie to nė daleistas. Tik tie lenkai, kuriems Varšavoje ant Saksonijos plečiaus pastatytas paminklas su maskolišku parašu „už viernumą savo monarkai“ taipgi negalėjo būti reiškejamais lenkų troškavimų, bentgi anūmet. Lenkai turi du numylėtu žirgu: norėdami pasigirti, pasičvieryti, sėda ant Sobieskio; norėdami gi pasveikinti „brata litvina“ (*broli lietuvi*), sėda ant Muraskos ir smagina pentinus. O nabagas Muraška jau taip lenkų sujodintas, kad metė jį apšviesti lenkai ir pavadė į rankas „akamonų“, nū kurių ir P. Ilg. šiūni žygiu pasiskolino, idant truputį jį pamitrinti. Gal sau p. Ilg. su „akamonais“ sujodyti Murašką iki galui — mums blėdies nepadarys, nes tas žirgas ne mūsų ranka augintas, ne mūsų pievų žole mitęs, ne šaltinių vandenį gėręs.

Tiktai nerodiju jodineti po Naumiesčio paviečio kelius, nes ne tik žirgas, bet ir patys jojikai čia gali rasti galą.

— Brrr . . . net šiurpuliai ima, atsiminius tūs kelius! — tarė anasyk mano geras pažįstamas, kuris visus Naumiesčio šalies kelius yra išvažinėjęs ir gerai išpašinęs. O kad taspat pažįstamas melo nekencia, tai į viską, ką pasakojo man apie minėtus kelius, dručiai tikiu ir pavedu įtikėjimui skaitytoju.

— Taip bjaurių kelių nėra ant svieto niekur — tėsė vis taspat pažįstamas, bjauresnių nepramanytų nė velnias dėl kankinimo. Vasarą da šiaip taip, žiemą tiek to, bet rudenį, o įpač pavasarį — gelbėk Vieszpatie! Tada viskas, ką galima atlikti su pagelba kelio, išsyk sustoja. Reikalai kuno ir dvasios turi aptilti, artymas negali gelbėti artymą, nė reikalauti pagelbos, nes susinešimas tarpo žmonių visai perkirstas. Tuni žmonės kaimūse ir laukia, kada saulė ar sniegas išliūsūs iš nelaisvės. Tiktai pakelevingi iš svetimo krašto užklyšta tada į Naumiesčio pavietį ir sulaužę vežimus arba prigirdę arklius, eina į arčiausią kaimą jieškoti pagelbos. Idant pakelevingi su savo baladėjimais ir langus nenusibostų, mūsų pavietyje ant kelio į didesnes dūbes priverčia kelmų — tada pakelevingas turi grįžti atgal. Žmonės pasakoja, kad Dievui sutvėrus sviatą keliai Naumiesčio pavietyje buvę geri, tik ištikus prie Nojaus tvanui, susigadinę ir nū tolaik nieks jų niekad netaisė. Gal šiek tiek kronologiškai ir klysta žmonių pasaka, vienok jau pats noras „išaiškinti“ nurodo, kad yra užtėmiję ir „dalyką“, reikalaujauti išaiškinimo.

— Na tik yra vyriausybė, kurios privalumas prižiūrėti paviečio kelius.

— Ką? ar vyriausybė? Jūkai daugiau nieko! Musų paviečini dūta vyriausybė ne del gero ir naudos gyventojų, o tik del jų smaugimo; jai rupi ne užlaikymas priderančio rėdo, o tik tai, koku būdu kodaugiausiai išplėsti iš gyventojų pinigų. Visa paviečio administracija, pradėjus nū valsčiaus raštiniko, o užbaigus paviečio *načelniku*, tai kaimenė vilkų, ką tyko tik išplėsti žmogui šmoteli kuno, tai suorganizūta draugija del savinimo sau nū žmonių pinigų visokiais neteisiais budais, gerumu ir baudimu, gražumu ir gadinimu. Žemesniejie, žinoma, renka pinigus del augštesniųjų, bet ir už savo trusą turi sau atlyginti, o ant visko turi išteksti. Kada tokia vyriausybė ru-

pišis apie kelius, arba kam rupi, jaigu galva jos ir laikas paskirti kitokiam atsidavimui! Tik prižiūrėjimas kelių nepriguli prie našiausių pinigų šaltinių.

— Tai pats žmonės gali taisyti sau kelius, suprasdami visą naudą iš gero kelio.

— Žmonės? pats? Gražus užlaikymas kelių priguli prie gero rėdo; iškur žmonės pats pripras prie gero rėdo, matydami, kad jį laužo ant kiekvieno žingsnio tie, kuriems pridera prižiūrėjimas to rėdo? iškur žmonės supras naudą iš gero kelio, jaigu jie niekad gero kelio yra nematę ir nebandę?

Neturėjau ką atsakyti savo pažįstamui ant pakutinių užklausimų. Pažįstomas vienok traukė toliaus:

— Palaukk! ikšiol kalbėjau apskritai apie mūsų paviečio kelis ir beveik tik apie mažesnius, o dabar paklausk apie kelius didžiuosius. Nuo Sintautų iki Šakių eina Iškyriaus kelias, kaip kur ant žemlapių pažymintas kaipo plentas, bet tai yra tik tása plento nuo Naumiesčio. Teisybę sakant, ir per čia pagal pirmąjį užmanymą priderėtų pratęsti plentą iki Jurbarkui (tik pavietiniai kelpinigi, žmonių per ilgus metus sudėti, tapo paveržti ir suvartoti prie tęsimo kariumenės plento apie Alytų, visai kitam paviete), bet kada tas užmanymas išikunys, tai galėsime jau lakioti per orą, ir plento visai nereiks. Kelio to nuo Sintautų iki Šakių yra tik 8 verstai — trumpas kelias, bet kokia ilga ir pavojinga juomi kelionė rudens arba pavasario laike! Kas syki čia važiavo ir turi važiuoti antrąkart, tas įpatingai į tą kelionę prisitaiso: dievobaimingas eina išvakaro spaviedotis; atsargus — padaro testamentą; teisus — atsilygina su visais irtt., o kiekvienas atsisveikina su šeimyna ir pažįstamais, lyg atsiskirdamas ant amžių. Ne dyvai, nes kiekvienas tai žino, kad ant to kelio sulaužyti vežimą, prigirdyti gyvulius, pačiam prigerti, tapti apverstu, prislėgtu su vežimu, įklampintu į neišrėpiojamą purvyną, likti pažeistų ir t. t., tai dalykai, kuriuos čia atrasti netrunki . . . (pažįstamas pradeda karštintis ir skėrioti rankomis). Vasarą važiuodamas tuomi keliu, pakelėse tolydzio patinki ar arklio kaulus, ar dalis vežimo, ar supuvusį čebatą, ar skrandos rankovę, ar apiciero epoletą, ar pryšakį kepurės su žvaigžde . . . o tai vis corpus delicti bjaurumo kelio, tai vis palaikai tų nelaimingų, ką priversti buvo važiuoti nuo Šakių iki Sintautų. Ką čia ilgai šnekėti! štai šį pavasarį pabai-goje balandžio mėnesio viename tarpe prigėrė du arkliai, geri arkliai, ir tuojaus potam prigėrė 20 metų vyras — ant vidurio I skyriaus kelio! (čia prispaudė sugniaužtą kumscia prie mano kelio). Ar tu girdi?! Ant vidurio I skyriaus kelio prigėrė du arkliai ir žmogus!!! (tarydamas tai, ir pratęsdamas kiekvieną žodį taip smarkiai sudavė man plaštaka augščiaus kelio, kad išsyk vėl įtikėjau į visą pasaką, nors jau buvau prisirengęs netikėti. Tiktai žmogus su iškilmingais jausmais — pamislėjau sau — kuris visas užsidega, išvydęs neteisybę ir skriaudimą nekaltųjų, gali vartoti tokią argumentaciją). Ar gali įtikėti, kad toki dalykai atsitiktų šiandien Europoje, tegul jau net Maskolijoje?

— Kur-gi ne — atsakiau jausdamas da gerai pakutinį argumentą.

— Ar žinai ką? paviečio načelnikas nori priversti Sintautų valsčiaus gyventojus užmokėti už tuodu prigėrusiu ant valstijos kelio, o tėvą prigėrusio vaikino administracija priverstė pripažinti, buk sunus sirgęs nuomariu! (čia pasakorius pradėjo kvatoti, bet balsu labjans tinkančiu prie verksmo.)

— Viešas kelias, ant kurio paskirti mokesčiai . . . ir jo netaiso?

— Neva taiso, bet stengiasi, idant reiktų jį taisyti kuoilgiausius metus. Visas taisymas pasibaigia ant tiesiom tiltelių, kurie per metus spėja pavirsti vėl į senus. Tuomi tarpu tas vieškelis yra gera karvė, kurią melžia visi prigulintieji prie taisymo. Tegul tik syki gerai pataisytu — dingtu melžiamoji karvė. Pernai rudenį ketino važiuoti per čia į Gelgaidiškį gubernatorių, ir ponas načelnikas vienoje akimirkoje šiek tiek palygino duobes, privertęs dirbti uždyka tuos žmones, kurie ant reikalų to kelio kasmet moka pinigus.

— Na tik galima pasiskusti kam . . .

— Pasiskusti? Kas skūsis ir kur skūsis? prastas norės pasiskusti — ikiš į *kozą*, pagąsdįs Siberija, ir tas tylės. Pasiskūsis apšviestas — tai jį vadys denuncijantų ir da ikiš kaip maištdari, erzinantį paviečio gyventojus. Ant galo netoli tas skundas nueis, o kad ir nueis kur augščiau, tai tikrai jau nesugrįsz, dingęs kelionėje atgal: varnas varnui akies neiškirs . . . Rugojimas ant Sintautų kelio daėjo iki ašų paviečio načelniko ir jis išsirengė jau tyčia pažiūrėti kelią. Del drasos vienok apsisventino *peklne*. Išvažėvo, išvirto, išsivoliojo purvyne, sugrižo namon, apsičiūpinėjo, atrado, kad gyvas ir šonkauliai sveiki, na ir ištaręs *opasnosti niet* (nepavojinga), kelią paliko *in statu quo ante*. Tiktai tēmija, ar gubernatorių nepaketis važiuoti į Gelgaidiškį. Daėjo rugojimas ir iki rėdybos kelių inžinieriai Suvalkuose. Atvažėvo pažiūrėti karvės — norėjau pasakyti kelio. Privaziuodamas plentu prie Sintautų, jau ištiesė delną pritinkančiai, idant daugiau kreditinių popierėlių tilptų . . . tik štai pasibaigia plentas, prasideda *ans* kelias ir inžinierius virsta. Taip nabagėlis persigando, kad nespėjęs sugniaužti ranką, parlėkė į Suvalkus. Ir nuo tolaik, kaip tik jis pamislįja apie *tą* kelią, išbala jo veidas ir išsiskečia delnas — delto nė nenori mislyti . . . Gal buti, kad ir del Naumiesčio paviečio prašvis saulelė. Paviečio načelnikas ketina Sintautų kelią nugabenti į Čikago ant parodos. Tikrai yankesai tokio stebuklo neišleis iš savo rankų ir už jį viską padarys — sutiks visus paviečio kelius ir kelelius paversti į plentus ir prie kiekvieno iš jų įtaisis „amžiną gniaužtinių yzdą“, iš kurio galės pasinaudoti načelnikaj, inžinieriai *et consortes*.

Atsidėjęs klausiau tos pasakos iš „Tukstancio ir vienos nakties“ ir taip užsiklausiau, kad nejutau, kaip mano pažįstamas atsiveikino ir išėjo. Buvo jau vėlu. Atsiguliau ir ilgai neužmigau — negalėjau jokiū būdu susitaikyti su ta teisybe, kad šiose dienose po civilizacijos akių gali būti toks Naumiesčio pavietis, tokia administracija, tokios neteisybės, tokios prievartos . . . be tiesos išleisti iš burnos nuskriaustų kvapą. Sapnavau *tą* naktį didelį kelią su neišpasakytomis duobėmis, pragarišku parvynu, skylėtais tiltais; vaitai su šaltyšiais varinėjo žmones ant to kelio, palicija grumdė juos į purvyną, o paviečio načelnikas su valsčių raštininkais laipiojo paviršium ir kasžin ko jieškojo po kišenius suniurkintųjų; Po kelių d'ėnų gavau laišką: Mylimiausias drauge! Grįždamas namon, dasižinojau, kad man išpuls važiuoti Sintautų kelių. Pasilik sveikas ir atmintk tavo geriausią draugą, kurio tur but daugiau neregėsi . . . Antanui esu kaltas 15 rublių — neužmiršk . . . Jaigu išliksiu gyvas, tuojaus parašysiu.

Tavo draugas N. N.

Uždarbiai ukinikų Suvalkų rėdybos ir emigracija į Ameriką.

Nekursai p. Veves, 75 ir 76 N-ūse gudiško laikraščio „Varšavskij Dnievik“, apžvelgdams V sansagą (tomą) neseniai išėjusių „Darbų Varšavsko Statistiško Komiteto“, padūda daug vertų apmąstymo žinių apie ekonomišką padėjimą vieno atkampio brangiosios mūsų teviskės, minėtina Suvalkų gubernijos. Įpač pamokinančios yra žinios apie iševystę mūsų žmonių į Šiaurinę bei Pietinę Ameriką. Geisdams tačiau išplėsti prieš skaitytoją galimai pilnesnį paveikslą ekonomišką padėjimo pamintetos apygardės, aš pirma, nei pereisiu apžvalgon p. Veveso padūtų žinių, priminsiu abelnas statistiškas žinias apie Suvalkų rėdybą, parodytas „Paminklinėje knigoje“ tos rėdybos už 1890 meto.

Suvalkų rėdyba užima plotą 10,455 □ vierstus. Žiamė tulose vietose ne vienokia: tūmet kaip šiauriniūse paviečiuose daugiausiai jūdžemis tyč derlingas, — pietiniūse tankiausiai molis bei smiltis, vos galintis išmaitinti gyventojus salyg naujai dūnai, prie itin prakaitingo darbo. Skaitydami visą rėdybos plotą ant dešimtinių (desiatinių), turime visu labu 1,089,063 deš., iš kurių didesnė pusė (600,270 deš.) sėjama dirvų, likusis-gi plotas skirstomas šaip: girios užima 234,753 dešimt.; pievos 132,138 deš.; ganyklos, kiemai, keliai, upės, ežerai, balos ir t. t. 121,911 deš. Didesnė dalis girių, nes 206,820 deš., priguli vyriausybei. Suvalkų rėdyba padalita į 7 paviečius, kuriūse skaitosi visu labu 92 valsčiu. Gyventojų 1 d sausi 1889 m. skaitėsi iš viso 655,029 dušios abiejų lyčių. Taigi ant vienos dušios atsieina su viršum 1½ deš. žiamės Pagal tautas gyventojus geriausiai galima apžvelgti iš šios tobos:

Iš viso	Lietuvių 54%	Lenkų 20%	Gudų daugiaus. Baltų.	Vokiečių 5,6%	Žydų 16,45%	Totorių bei Čigonų.
655,029	353,716	131,006	be kareivių 23,489 iš jų 1621 kata- likai(?)	36,682	108,000	2,136

1888 m. skaitlius gyventojų Suvalkų rėdybos pasididino 16,589 dušiomis. Skaitant 54% ant Lietuvių dalios — turime 8958 dušias. Leidžiant, jogei kasmet po tiek prisidėjo, taigi per tris metus skaitlius Lietuvių pasidaugimo iki 26,874 duš. ir deltogi 1 sausio 1892 m. turētu buti 380,590 dušių. Tačiau drasiai galima sakyti, kad tas skaitlius yra daug didesnis ir jau „Vilniaus kalendorius ant 1884 m. skaitlių Lietuvių Suv. rėd. padūda į 413,666 duš., taip kad ta rėdyba abelnai gali buti paskaityta už grynai lietuvišką, su nedidžiu priemaiščiu svetimų gaivalų vien pietinėje dalyje.*) Žydai daugiausiai gyvena Žydai daugiausiai gyvena miestūse ir miesteliūse (68,64% visų miestų gyventojų). — Gyventojai Suv. rėd. užsiima daugiausiai žemdirbysta. Iš javų sėjami

*) Šičion priminsime maloniam skaitytojui, idant padūtomis statistikos skaitlinems, įpač tokiūse painiūse dalykūse, kaip išskardymas gyventojų pagal jų tautystą, skaitlių naminių gyvulių ir t. t., pervirs neįsitikėtu, nes daugumas valsčiaus raštininkų tas skaitlines padūda itin melagingai, iš omenos pramanytas, daugiausiai bet tikt „itogi soglašalis“ (surinkliai tikt), ką aš esmu savo akimis nekarta daryęs. O tai labai negerai! Statistika yra labai svarbus daigtas, galintis abelna mūsų padėjimą visapusiškai apšviesti. Deltogi malonu butu, idant pp. valsčių raštininkai, kurie už lietuvių savę laiko, žinias del statistikos rupintusi rinkti kūrpestingiausiai. Gr.

daugiausiai rugiai ir kviečiai. Įpatybės oro ir žiamės labiausiai giliai kviečiams, kurių vidutinis derlingumas yra — 5,33 (skaitant tame ir sėkla). Prasiausiai dera griekiai. Auginimas gyvulių rėdyboje neturi ženklybės atskirios šakos ukinikystės ir gali būti skaitomas vien kaip parama žemdirbystos. Viso labo 1888 m. skaitėsi rėdyboje 746,630 galvų tųjų naminių gyvulių. Norins auginimas gyvulių rėdyboje nedidis, tačiau nekuriu produktai tos šakos ukės eina ne tik į kitas apygardes Ciesorystės, ale dagi ir už rubežiaus. Įpač penėjimas kiaulių duoda ukinikams pusėtiną uždarbi.* — Pramonystė rėdyboje norins nedidi, vienok 1887 m. skaitėsi 352 įvairi dirbtyni su metiniu išdirbiu į 1,408,813 rubliu. — Palieka mumis dar priminti apie apšvaistą rėdyboje. Suvalkų rėd., kaip sako „Paminklinė kniga“, žengimu pirmyn apšvaistoje pasigirti negali. Privatiškas rupinimasis dalyke tautiškos apšvaistos suvisai menkintelis. Jokių mokytų draugysčių, muzėjų, knygynų nė butų del pasiskaitymo, — taipgi jokių draugysčių, kurios rupitūs apie išplatiniimą pažinties rašto, nė šventadienių mokslinčių nė skaitinčių del žmonių ir t. t. — rėdyboje suvisai nėra.** 1888 m. rėdyboje buvo išviso 198 mokslavietės, minėtina: 2 vyr.ški ir moteriška gimnazija, dvasiška katalikiška seminarija Seinūse, pedagogiška seminarija (Veiveriūse), 5 šventadienišes amatniškiškos mokslainės, 14 privatiškų (tame skaitliuje 11 evangeliškų) mokslinčių ir 174 pradinės vyriausybės (kurias valsčionys apmoka ir užlaiko, o vyriausybė ne tikt nė skatiko prie jų neprideda, ale da iš tų pačių pinigų dalelę atkneibia ant savo apmaskolinančių siekių, kaip ve ant dalinimo dovanoms vaikams „Aukso altorius“ graždanka spauditų ir ant kitų begėdiškų darbu). 1884 m. mokslaviečių buvę 201, taip jog skaitlius jų per penkerius metus ne tikt nepasididino, ale atpenė pasimažino. Visose trijose gimnazijose buvo besimokinančių:

1884 m. vaikinų	889	ir mergaičių	234	visu labu	1,123,
1885 „ „	822	„ „	208	„ „	1,030
1886 „ „	732	„ „	220	„ „	952
1887 „ „	548	„ „	198	„ „	746
ir 1888 „ „	513	„ „	198	„ „	711

Tokį kasmetinį pasimažinimą skaitliaus mokintinių gimnazijose rašėjas „Pam. Kn.“ nuteisina užvestu neseniai apsunkinimu patilpmo į jas, o taipgi pakėlimu mokesčio. Išrodydams-gi, kad gyventojai nesuvisai atšalę dalykuose apšvaistos, priduria kaskart besididinantį skaitlių mergaičių pradinėse mokslavietėse.***)

*) Juk kiaulių dabar į Prusus jau nevalia gabent! Rėd.

**) Kasin kas labiausiai laiko žengimą žmonių apšvaistoje? Ar nebus čia kaltė musų „civilizatorių“? Kaip-gi gal apšvaista platintis, kad paliojantjai isėinantims iš bažnyčių žmonėms maldaknigės iš rankų atimieja, arba po namus krečia, jieškodami lietuviškų raštų, kuriuos žmonės su dideliu vargu iš užrubežiaus pasirūpina, lyg rodos tuose raštuose vieni maištai prieš vyriausybę skelbiami. Kas-gi neleidžia spauditi mumis knigu, laikraščiu, steigti mokslo draugystes, skaitinčių ir t. t.? Ale gal vyriausybė nori, idant mes už savo pinigų nusipirktumem virvė mumis pakarti! O iš nesiplatinimo tokios tautiškos apšvaistos, kaip ją „Pamiatnaja knižka“ supranta, mes ne labai liudime!

Gr.

***) Mes nuo savės tiek tiktai pridėsime, kad ta auganti skaitlių mergaičių pradinėse mokslinčiose pristato bene tikt gyventojai miestų ir miesteliu, nes kaimuose skaitlius ne tikt mergaičiu, bet ir vaiku nevien nesididina, ale greičiaus mažinasi. Aš pas žinau daugelį mokslinčių, kuriose išpradžios vaikų negalima buvo sutalpiti, o šiandien jose rasi ne daugiaus į 20—30 visų besimokinančių. O tai delto, kad tėvai, patyre nenaudingumą mokslo jose, kaskart mažiaus turi ukvatos siųsti

Apžvelgę trumpai statistiškas žinias apie Suvalkų rėdybą, pereikime dabar peržiuron paduotų p. Veveso „Varš. Dn.“ žinių apie uždarbius gyventojų ir išėivystę į Ameriką. Kaip jau augščiaus paminėjome, gyventojai Suv. rėd. užsiima daugiausiai žemdirbysta ir sujungtu su ja auginimu naminių gyvulių, delto-gi mes peržvelgsime vien kitus jų uždarbius. Uždarbis dirbtynėse (fabrikuose), kurių tur. Suv. rėd. nė daug, kaip sako p. Veves, yra labai mažas. Didesnė ženklybę del gyventojų turi smulkioji ir naminė pramonystės, prie ko pridera paskaityti vėjinius ir vandeninius malunus, visas plytynčias, mulinčias, dirbtynes žvakių, aliejinyčias, išdirbtuves odų bei kailių. Iš šakų naminės, o iš dalies ir smulkiosios pramonystės, galima paminėti audejystę (audeklų ir sermėginio milo; paskutinio, kaip aprokuota paviršium, ant metų išdirbama už 1,300,000 rubliu), skaldymą skindeliu (gontų), tekorystę, dirbimą ratų bei rogių (slaju). Apart paminėtų uždarbių, priminti dar reikia taip vadinamus pašalinis pelnavimus, t. y. vaikščiojimus ant pelno į svetimas apygardes. Pašaliniai pelnavimai, kaip teisingai sako p. Veves, yra labai svarbus daigtas. Ekonomiškas išvyzdis kiekvienos apygardės geriausiai pasirodo iš pašalinų pelnavimų gyventojų. Iš jų datirtas ekonomistas išpės abelną padėjimą visos rėdybos. Visi pašaliniai pelnai gali būti pa-daliti į dvi eili: 1) pelnai žemdarbiniai ir 2) nežemdarbiniai. Kaip pirmos, taip lygiai antros eilės pašaliniai pelnai Suvalkų rėdyboje labai mažai yra išsiplatinę: pirmą, delto, kad sansėdijoje su Suv. rėd. nėra apygardžių, kuriose derėjimas javų butu didesnis, o apgyvenimas retesnis. Dvi apygardi, rubežiuojanti su Suv. rėd.: rytiniai paviečiai Prusų ir Kauno rėdyba, kuriose uždarbis ben-kiek didesnis, pritraukia savep daugybę darbinčių iš Suv. rėdybos. Nežemdirbinių pelnų čia beveik suvisai nėra, nes dirbtynės bei pabirkai tebėr tiktai saldžiose dumose išdžiuvusių dvarponių.*) Stoka uždarbių ant vietos, kaip toliaus irtavoja p. Veves, padėjo pradžia vaikščiojimui ant pelno į Siaurinę Ameriką (tą pelnavimą Amerikoje nereikia maišyt su išėivyste arba emigracija). Uždarbis Amerikoje, palyginant prie kitų žiamiu, yra itin didelis; tuomet kaip vidutinis uždarbis

Maskolijoj	2,88	doler. (ir tai vargu!)
Austrijoj	3	„
Vokietijoj	3,11	„
Prancuzijoj	3,93	„
Anglijoj	4,70	„
Suvien. Valstijose dagi 8	doler.—salyg 10,5.	

Delto-gi paskutiniame laike darbinikai iš Suv. rėd. dideliais buriais pradėjo vaikščioti ant pelno už Atlantiko. Išėina jie daugiausiai pavasaryje ir sugryžta rudenyje prabuvę metus, arba ir ilgiaus. Išėina daugiausiai iš šių vietų:

Beržinčių vaisc. Seinų pav. apie . . .	100	vyrų,
Davspudo ir Barglavo vv. August . . .	170	„
ir Simno valsč. Kalvarijos pav apie . .	40	„

Einančius ant pelno į Ameriką, girdi, lengva atskirti nū tikrųjų išėivių (emigrantų): eina jie suvisai neapsikrovę, su pypkele daityse ir su kapšeliu

savo vaikus į jas, ir didesnis daugumas (įpač mergaičių) pramoksta skaityt ir dagi rašt namieje senovišku budu, kur jiemis niekas jokios „graždankos“ nė maskoliškai poterį į smegenyčią per prievartą nevaro.

Gr.

*) Tai tikra teisybė. Bajorai! Matote kaip mes miegodami visi žemai nupuolėme. Susigretinkite tad su valsčionimis, susidėkite vėl į vieną lietuvišką šeimyną ir imkinės už darbo, nes kitaip pražusime, o jus pirma musų.

Gr.

makorko, priegtam kožna talka turi apskrią gaspa-
dinę. Atsibastę į Ameriką, darbinikai išsisklaido po
tulas dirbtynes, kasyklas a glių, naugių, ir t. t. Vy-
riškis vidutiniai uždirba apie 400 dolerių ant metų,
moteriškė apie 200. Tuli darbinikai Suv. rėdyb. žin-
gune parsiaunčia iš Amerikos ant mėnesio į 46,000
rublių, arba ant metų ant visos rėdybos į pusę mili-
jono. (Aš girdejau skundziantis, kad nū pinigų iš
Amerikos parsiaunčiamų vyriausybe 10% ima ant
savo naudos). Tiek yra apie uždarius gyventojų
Suv rėd.

Peržvelgkime dabar žinias apie išėivystę į Ameriką.
Suvalkų rėdyba skaitliumi gyventojų mažiausia iš
visų 10 rėdybų „Lenkų Karalystės“ (atsiremams ant
Lubl. unijos, skaityk Lenk. Lietuvos), tačiau skaitli-
liumi išėivų paliekti toli užpakalyje visas kitas 3
rėdybas. Išėivystę Suv. rėd. atsitikimas ne naujas.
Tuomet, kaip kitose rėdybose nė žinios nebuvo apie
kokią ten Ameriką, iščia emė jau kilnotis į artym-
mesnes bei tolymesnes šalis. Ukinikai Suv. rėd. ir
pirma ejo į Ameriką, bet daugiausiai į Suv. Valstijas;
dabar-gi dalis išėjunų pasklydo į Braziliją, Argentiną,
Chili, Mexiką etc. Prieš Braziliją nuo 1882 iki 1888 m.
išėidavo kasmet apie 1000—1700 galvų, arba visu
labu per 7 metus išėjo 10,000.

	1889 metų išėjo dagi 2947,
	1890 " " " 3765,
o per 8 mėnesius 1891 " " " 2494.	

Tokiu budu Suv. rėd. paskutiniuose metuose ant
kožno 1000 gyventojų atsieina 5.8 išėiviai, tuomet
kaip likusioje Ciesorystėje ant 1000 atsieina vos 0.56
išėiviai, taip kad procentinė išėivystę iš Suv. rėdyb.
10 syk didesnė už išėivystę iš likusios Ciesorystės.
Pagal tautystą išėiviai skirstosi į keletą eilių, kaip
ant: žydai, vokiečiai, lietuviai ir lenkai. Kiekviena
eilė turi savo numylėtus kelius: žydai daugiausiai
važiuoja per Štetiną, vokiečiai per Hamburgą, lietu-
viai ir lenkai per Bremeną. Pagal turtingumą iš-
ėiviai eina tokiam paeilyje: turtingiausi vokiečiai,
paskui lietuviai ir lenkai, o biedniausi žydai. Dideliai
pamokinanti yra atsiliepimai apie išėivius Amerikos
konsulių pranešimuose savo valdžioms: „iš emigran-
tinės vilnės, plaukiančios Amerikon, mažiau pagei-
dajami Čekai, Lenkai (suprask ir Lietuviai), Vengrai
ir Maskolijos žydai, o labiausiai pageistinais yra Vo-
kiečiai ir Skandinavai. Emigrantai Vokiečiai vežasi
su savim po 50 iki 100 svarų sterlingų, nerokuojant
biletų ant geležinkelio, kuriais beveik pusė apžiurėta
asti liki pačiai vietai kelionės. Kožnas iš jų, turė-
damas geografinę kortą rankoje, žino, kaip ir kur
važiuoja. Nedaugelis iš ir jų gali stotis apmauda gyven-
tojams Valstijų, nes retai kuris kuris važiuoja, neturėdamas
pirm to parupito darbo arba bent prietelių, kurie mielai
suteikia jiems reikalingą pašalpą.“ „Lenkai-gi vėl
(skaityk ir Lituviai) bei Žydai, tankiai važiuoja,
patys nežinodami kur, neišmanydami atskirti pietinę
Ameriką nuo šiaurinės*) ir priegtam suvisai neturė-
dami pinigų. Sunkumas surasti darbą spiria dau-
gumą iš jų tuojaus išlipus iš laivo maitintiesi elgeta-
vimu (tbagavimu) arba pasiduoti į namus ubagų.
Nekartą užtemijami buvo slapčiojimai mantos (turto)
ir įpratimas prašiolanti“ — Už pamatinę priežastį
išėivystės į Braziliją sustatytojas „Darbų statistiško
komiteto“ pripažįsta labiausiai prikalbinėjimą agentų

*) Valdžios, ar-gi jums ne gėda, jaigu svetimžemiečiai
taip atsiliepa apie jusų pavaldinius Deltogi, geradėjai, mūsų,
trenkkit šalyn savo Apokalipsinę politiką, o nekenkkit mumis
apsišviest ir pasilengvijt sujieškojimą duonos kasnio. Gr.

Pietinės Amerikos viešpatysčių. Bet, kaip teisingai
sako p. Veves, tasai yra tiktai paviršutiniu pritrauk-
kimu, o tikraja priežastimi yra sunkus ekonomiskas
padėjimas. Lietuviai-ukinikai, ipač siek-tiek geriaus
pasiturintieji, yra itin pisirise prie kapų savo bočių
ir savo žiamės, deltoגי prikalbėti juos pamesti gim-
tinį sodžių. senuosius namus, gimines ir eiti į neži-
nomą svietaį jieskot kanakokios ten laimės yra ne
lengva. Reikia rasi kitų priežasčių, svarbesnių, baisių,
idant ryžtis ant tokio didelio daigto, kaip išėivystę.
Žmogui, ryžusiam palikti gimtinį kampa, mažai rupi
vardas jo naujosios tėviškės, butu tojė Brazilija,
Kapštadas, ar Colorado, kad tiktai ne butu joje to,
kas jį varo palikti savo gimtinį židinį. Ekonomišk-
kas padėjimas Suvalkų rėdybos abelnai yra toks:
tirštumas apgyventojų itin didelis, taip jog žiamės,
kuri cion, ipač pietiniuose paviečiuose, nelabai kokia,
toli neužtenka.

Didis % neturinčių lauko ir turinčių jo mažai
duoda didį skaitlių liuosų nuo darbo rankų, o pelno
nė rėdyboje. nė artymose apygardese nėra. Kaip
patvirtinimas tos priežasties gali buti šios statistiškos
žinios apie išėivystę. Nuo l. d. berželio 1890 tiki gie-
gužio m. 1891 m. visų išėivų iš Suv. rėd. buvo 1885
dušios, tame skaitliuje:

Ukinikų belaukių	864—45,9%
Gyventojų miestų ir miestelių, kaip: pre- kėjų, amatnikų ir k.	737—39,0%
Ukinikų turinčių lauko	179—9,5%
Darbinikų nuo fabrikų	11—0,6%

Kaip regime, didžiausią skaitlių išėivų duoda
belaukystė ir stoklaukystė. Pagaliaus todvi ipač pa-
jautami tuomet, kada sujungtos asti su mažu der-
lingumu lauko ir menku d'neniniu uždabiu. Prie ge-
resnio derlingumo lauko ir didesnio pelno belaukui
ukinikui nėra prispirties emigravoti. Kad tai taip
yra, galime matyti ir iš sustatymo paviečių pagal
didumą skaitliaus belaukių ir skaitlių išėivų iš kožno
paviečio:

Paviečiai pagal didumą skaitliaus belaukių	Skaitlius belaukių	kokį jie daro % visų sodžių	Paviečiai pagal didumą skaitliaus išėivų	Vidutinis skaitlius išėivų	Kokį jie daro % vis. gyventojų
1) Vilkaviškio	13,158	21,8%	I. Suvalkų ⁶	846	9,0%
2) Senapilės .	18,350	19,8%	II. Seinų ⁵	716	8,8%
3) Kalvarijos	8,790	14,4%	III. Kalvarijos ³	351	8,8%
4) Seinų . . .	8,497	12,7%	IV. Vilkaviškio ¹	456	6,1%
5) Naumiesčio	7,590	10,9%	V. Augustavo ⁷	438	5,8%
6) Suvalkų . .	6,461	9,9%	VI. Naumiesčio ⁵	174	2,2%
7) Augustavo	5,396	9,6%	VII. Senapilės ²	208	1,8%
Labu	68,242	14,5%	Labu	3,519	5,8%

Beveik toksai pat pasirodymas išėivystės buvo
ir pereitame septinmetyj (1882—1888). Taigi iš cion
aišku, jogiai Suvalkų rėdyboje itekmė belaukystės ir
stoklaukystės ant apstingumo emigracijos atsitumė
į užpakalį tuose kartuose, kmetų įpingingas derlingu-
mas lauko ir geri uždabiai padėjimą belaukių ir
mažlaukių ukinikų daro siek-tiek pakenciamu.

Užbaigdami šią apžvalgą, mes nuo savės tiek
tiktai pridėsime jogiai išėivystę pamatinių gaivalų
mūsų ir taip jau nustelbtos tautos mumis, visiems
Lietuvos tėvynainiams, nieku budu pageistina buti
negal. Ta išėivystę tai pagaliaus, kaip tai regime iš
pavyzdžio Suvalkų rėdybos, yra itin didelė; ipač
prilyginant ją prie skaitliaus skritos mūsų tautos
rasi užima toli ne paskutinę vietą tarpe sansėdinių
gencijų. Ekonomiskas padėjimas kaskart darosi sun-

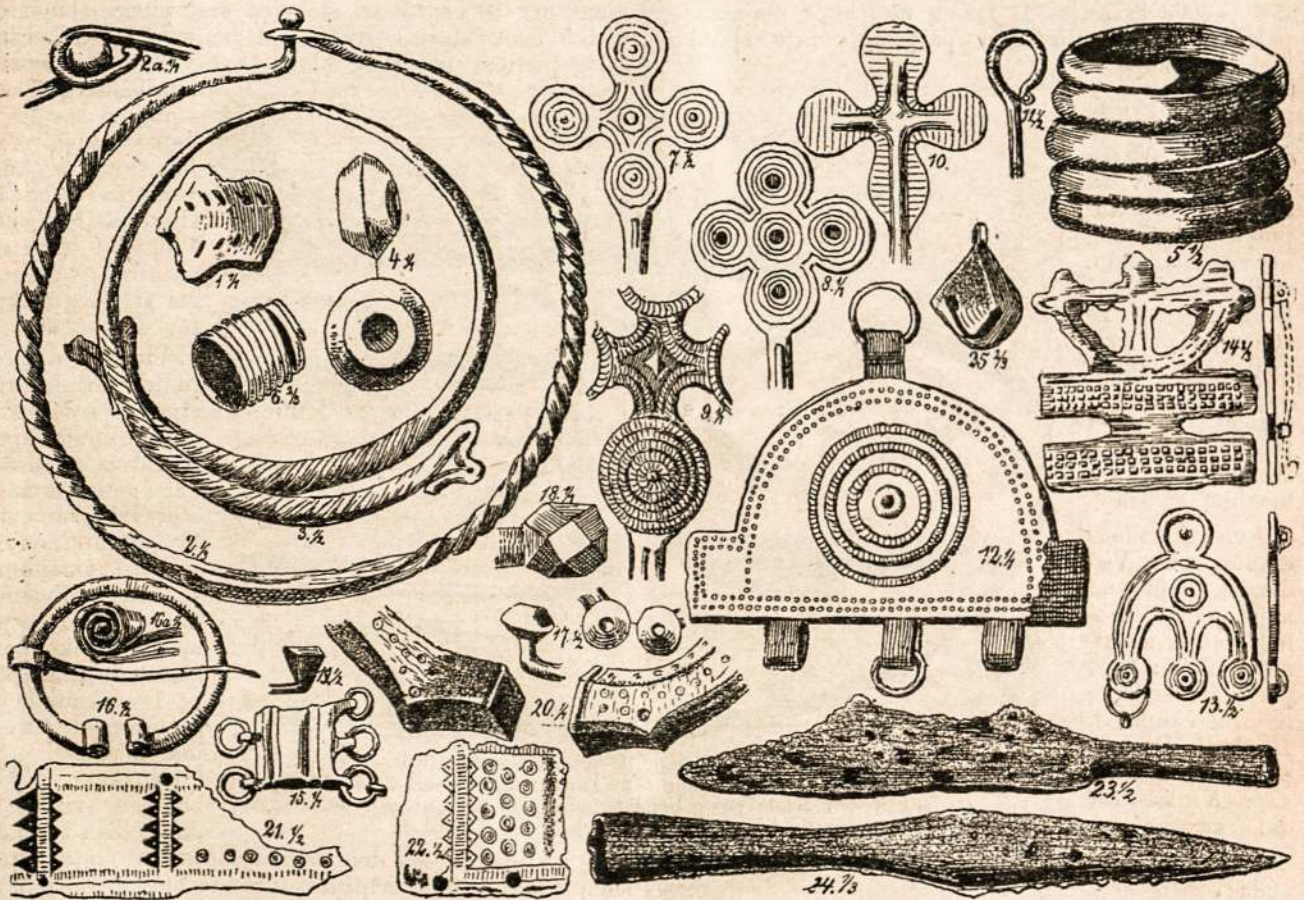
kesnis, deltoji galima tikėtis, jogiai ta iševystė ne tikt veikia nēnustos, bet greičiaus pasididins, ir sustabditi ją savo spēkomis mes, žinoma, neistengsime. Deltogi vadovams mūsų tautos Sename ir Naujame sviete priderētu, susižinojus tarp savės, užsiimti taja iševyste ir pasirupinti nukreipt ją į nužiurėtas vietas, neleidžiant iševiams išsisklaidyti po vieną ir tokiu budu pražuti del tėvynės. Šiame paskutiniame dalyke kiekvienas gudrus patrijotas lengvai gali pasinaudoti opumu saito, kuris jungia širdį mūsų pasčiokelio su toli palikta gimtine vieta. Meilė tėviškės įpač atsiliepia išėjus iš jos. Tėviškė, svetimoj šalyje gyvenant, išrodo it koksai žiamiškas rojus, arba

vieta ramumo ir palaimos. Taigi ant šitos dirvos trusdamiesi mūsų pirmvedėjai galėtu atnešti savo tautai didintelę naudą. Gerai butu, kad turėtumem nors mažas lietuviškas agencijas iševystės, kuriose kiekvienas, ruošiantysis apieisti tėviskę, galėtu gauti rodą. Žinia apie tokias agencijas veikia tarp ukinų išsiplatintu, ir jos ne vieną vargdienį apgintu nū suktybės žydu, kuri dabar daugiausiai tą dalyką savo rankose laiko. Broliai! daugiaus rupinkimės apie ekonomiškus reikalus mūsų tautos. Tie raikalai mūsų gadynėje yra *didei* svarbus. Gindami ekonomiškus reikalus, ir tautišką dvasią veikiaus atgavimsime.
14. 5. 1892 m. *A. P. Gryžilas.*

V Archeol'ogiski tyrinėjimai Žemaitijoje Pono Tad. Dowgird'o.

Žiurėk num. 2, 3, 4 ir 5).

Supaišė *J. Bitaitis.*

Paiš. 1 — šukutė molinio indo (iš kapo N2); *p. 2 ir 2a* — bronzinis antkaklis (pavieniui rasta); *p. 8* — bronz. antkaklis (iš kapo N8); *p. 4* — gintaro karieliai (iš k. N9); *p. 5* — bronz. antrankis (iš k. N5); *p. 6* — br. žiedas (iš k. N4); *pp. 7, 8, 9, 10* — br. spilkos (iš k. NN8, 6, 9 ir 1); *p. 11* — br. spilka (iš k. N14); *pp. 12, 13* — agrafos (iš k. NN9 ir 7); *p. 14* — br. užsega (fibula) pavieniui rasta; *p. 15* — vidurinė agrafa nū retežėlio (iš k. N7); *p. 16, 16a* — br. sagtutė (iš k. N4); *pp. 17, 18 ir 19* — galai br. sagtucių (iš k. NN9, pavieniui ir 4); *p. 20* — galai br. sagtutės (pavieniui rasta); *pp. 21 ir 22* — br. skardytės (iš k. NN4 ir 2); *p. 23* — gelež. peilis (iš k. N9); *p. 24* — gelež. jėtis (iš k. N4). $\frac{1}{11}$, $\frac{1}{12}$, $\frac{1}{13}$... = naturališkas didumas, pusė didumo, trečia dalis didumo

II. Visdergių kapinynas.

(Kuršėny par. Šautių pav.)

Šitas senovės kapinynas, paprastai vadinamas aplinkinių gyventojų „Milžinkapiu“ labai daug skiriąsis nū taip pat pramito kapinyno pagal Jasnagoršką. Panašumo tarp šitų abiejų kapinynu, kaip toliaus ir patys galėsime persitikrėti, tikt tiek beveik ir esą, kad abudu jųdu užturį kapus su nedegitais kunais.

Visdergių kapinynas gulis atstume 2 viorstų į vakarus nū upės Ventos ir atstume $\frac{3}{4}$ viorstu į šiaurius nū triobų Visdergių dvaro, tūjaus už upelio Žaiginio, įpūlančio į Ventą. Jisai užimas patį galą iškilmesnės žemės, išikišančios pavyzdyje liežuvio pietų linkui į lygžemumą upės Ventos ir upelio Žaiginio ir atsiremančios savo galu į šį paskutinį. Visas beveik kapinynas gulis ant Visdergių lauko, prie pat rubežiaus nū Papelkių apygarda, ir tikt mažytėlė jo dalis (iš-

ī kur jis buvēs atkreiptas galva, ir ī kur kojomis. Tokiū labai pažeistū kaullavoniū īšviso buvē atkasta 8 (kape C-2, k. D-2, k. F-1, k. K-3).

Dar giliaus, mažiausiai atstume 0,25 m. nū paviršio kapo, tankiausiai-gi ant pat dugno buvē rasti gana gerai užsilaikiusieji kaullavoniai, kuriū īšviso buvē atkasta 18 (kape A-1, k. B-4, k. C-1, k. F5, k. G-5, k. K-1, k. M-1).

Visi sveiki kaullavoniai turējē ilgio nū 1,80 iki 1,92 metrū (3,12—3¹/₂ mastū arba 2¹/₂—2³/₄ aršmū), īš ko matyti, kad žmogystos palaidotos ant Visdergiū senovės kapinyno buvusios labai angšto ugio.

Padėjimas pačių kaullavoniū visūse kapūse buvēs maž-daug vienokis. Gulējē jie suvis horizontališkai, augštiniki, atkreipti galva ī kampa šiauriū ir vakarū (arba tiesiog ī kampa šiauriū ir vakarū, arba truputi pasikreipē ī vienā ar ī kitā pusē, o īstietomis kojomis ī priešingā pusē; galva jų buvusi truputi atgręžta ī kairijī šoną ir paremta īš abiejū pusių paprastais akmenimis. Pas didesnę dalį kaullavoniū (10 īš kapū A, B, F) rankos buvusios tokiame padėjime, kad delnas dešinēsės rankos ant kairēsės šlaunies (femus) ir po jųm vis buvēs rastas arba kirvukas arba peilis; pas 8-gi kaullavonius (īš kapū C, G, K ir M) rankos buvusios sukryžiautos ant krutinės taip, kad delnas dešinēsės gulējēs ant kairiojo peties, o delnas kairēsės rankos ant dešiniojo peties ir jūse jau beveik nieko nebuvē rasta.

Perstatytas čionai padėjimas kaullavoniū buvēs tai paprasčiausias ir tankiausiai atitinkamas ant Visdergiū kapinyno ir pertai jis turi buti laikomas už tipiškā del šito kapinyno. Įšėmimū īš šitokio padėjimo kaullavoniū buvē labai mažai; jūs mes privesime, aprašdami skyrium kiekvienā kapā.

Reikia čionai paminėti, kad īš viso skaitliaus rastū kaullavoniū (26) atkreipti galvomis tiesiog ī kampa šiauriū ir vakarū buvē 8 kaullavoniai, ī vakaršiaurius (t. y. labjaus ī šiaurius, nē ī vakarus)-10 kaullavoniū, ī šiaur-vakarus (t. y. labjaus vakarus, nē ī šiaurius) 3 kaull., tiesiog ī vakarus-4 kaull., o vienas kaullavonis (īš kapo G) buvēs atkreiptas galva ī kampa vakarū ir pietū.

Daigtū ant šito kapinyno buvē rasta daug mažiaus, nē ant kapinyno paliai Jasnogorkā. Vienūse kapūse (B, F, G) buvē jų daugiau, kitūse (A, D, M) mužiaus; nē vieno daigto nebuvē rasta tikt kapūse C ir K. Padėjimas rastū čionai daigtū nebuvēs tokis tipiškās, o taipos-gi ir nebuvē tokio panašumo tarp pačių daigtū, kaip tai ant kapinyno paliai Jasnogorkā, ir todėl mes čionai, nepadūdame skyrium nē padėjimo ir nē aprašymo visū rastū ant Visdergiū kapinyno daigtū, bet tā viskā privedame prie aprašymo kiekvieno kapo.

Susipažinę su pačiu Visdergiū kapinynu ir su abelnomis savastimis esančių ant jo kapū ir rastū šitūse paskutiniūse kaullavoniū, galime dabar prieiti prie aprašymo kiekvieno kapo skyrium.

Kapas A buvēs paprastos ovalinės formos: viena jo ašis turėjusi 4 m., o kita 3 m. ilgio. Trumpesneja ašia jis traukęsis īš kampo rytū ir pietū tiesiog ī kampa šiauriū ir vakarū. Augštis šito kapo p. D-o veikale neyra priverstas, bet pasiremiant ant padūto tenai pl'ano galima jam paskirti augščio 0,8—1,0 m.

Kas atsieina išrodžio ir sustatos, tai šitas kapas niekūmi nesiskyrēs nū padūtū augščiaus abelnū savasčių visū kapū.

Jame buvēs rastas tikt vienas sveikas kaullavonis, gulėjėjis atstume 0,75 m. nū paviršio kapo, arti dugno,

prie pat beveik šiaur-rytinės dalies akmeninės sienos, skersai ilgajā ašī ir paraleliniai trumpajai. Padėjimas jo niekūmi nesiskyrēs nū tipiškio padėjimo kaullavoniū, rastū ant Visdergiū kapinyno; galva jis buvēs atkreiptas tiesiog ī kampa šiauriū ir vakarū, kairēji ranka ant dešiniojo peties, o dešinēji ant kairēsės šlaunies. Kairysis šonas šito kaullavonio gulējēs truputi žemiaus už dešinijī.

Prie jo buvē rasti šie daigtai: 1) Iš dešinės pusės prie pačios galvos žemiaus ausies skylės, gulējēs labai trumpas ir plonas galėlis spiraliniai susuktos *bronzinės vielelės*; per visā jo ilgī esanti skylė, per kuriā lengvai perlendās storas siulas. Pagal p. D-o nūmonē, šitas daigtas greičiausiai galējēs buti dabučių ausies, ant kurios jis buvēs turbūt užkabitas su pagelba siulelio. 2) Ties dešiniūju šonu kaullavonio, truputi augščiaus alkunės gulėjusi *bronz. spilka*, atkreipta savo smailūju galu ī kojas; ji esanti padaryta īš paprastos vielos, kurios vienas galas esās pasmailītas, o kitas užsuktas ī ausiukē; ilgis jos 0,064 m., storis 0,002 m. 2) Dešinēje rankoje, tarp delno ir pirštū kaulėliū buvēs rastas *geležinis kirvukas* įpatingos formos (žiur. paiš. 1), panešantis greičiaus ant kalto, tikt su skylė vienam gale del užmovimo ant koto (lenk. jī vadina p. D. „celt“); savo ašmenimis jis buvēs atkreiptas ī vidurī kaullavonio. Jis turīs ilgio 0,17 m., īš ko ant aštrumos pripilū 0,045 m.; tulės skylė turinti pačioje pradžioje pločio 0,035 m. ir užsibaigianti bukai (jėtyse tuliū skylės užsibaigia smailai).

Apart šito kirvuko ant Visdergiū kapinyno buvē īškasti dar 5 kiti, suvis panešantieji ant čionai aprašyto ir tikt mažai kā tesikirianti nū šito didumu. Pagal p. D-o nūmonē, šitie kirvukai buvē užmaujami ne ant tiesių kotū, bet ant kotū su užriestu galu. Nors p. D. ir dūda jiems vardā „celt“, bet pasiredamas ant jų formos, daleidžia, kad jie turējē buti vartojami kaip kirvukai.

Daugiaus nieko šitame kape nebuvē rasta.

Kapas B turējēs paprastā ovaliniā formā: viena ašis 9 m., kita 4 m. Trumpajā ašia jis traukęsis īš ryt-piečių ī šiaur-vakarius. Ties pačiu viduriu jis turējēs augščio 1 m.; sitā kapā p. D. buvēs pradējēs tyrinėti prie pagelbos susikryžiavojančių grobiū, bet paskui dėliai neparankumo pametēs šitokī budā tyrinėjimo ir ištyrinėjēs vietas paliktas pirmiaus nejudėtomis.

Gilesniūse slūgsniūse šito kapo buvē rasti keturi sveiki kaullavoniai: du īš jų (a ir b) gulējē paprastame horizontaliniame padėjime, pirmutinis atstume 0,6 m. nū paviršio, antrasis atstume 0,35 m.; kitūdu kaullavoniū (c ir d) skyrēsī nū visū rastū ant Visdergiū kapinyno kaullavoniū tikt tūmi, kad gulējē nūlaidžia, t. y. galva augščiaus, atstume 0,1 m. nū paviršio kapo, o kojomis žemiaus, atstume 0,6 ir 0,7 m. nū paviršio. Dešinēji ranka pas visus kaullavonius buvusi uždėta ant kairēsės šlaunies. Kaullavonis a buvēs atkreiptas galva ī šiaur-vakarius, kiti-gi trys ī vakaršiaurius. Visi 4 kaullavoniai gulējē skersai ilgajā ašī kapo, o trys paskutiniai suvis paraleliniai trumpajai ašiai. Daigtai buvē rasti tikt prie kaullavoniū a ir d.

Prie kaullavonio a buvē rasti šie daigtai: 1) Ap-link kaklą gulėjusios dalelės *antkaklio*, susidedančios īš trumpū volelių, suvyniotū īš labai plonos bronzinės skardies ir užvertū ant vilnonės virvukės; īš visū volelių užsilikusios sveikos tikt gulėjusiosios po kaulais; ant geriaus užsilaikiusių jų galima esā aiškiai ma-

tyti papūsimą iš išsidavusiųjų linijų spiraliniai apibėgančių aplink volelę. 2) Kairiamjame delne buvęs rastas geležinis *daigtas* su dalia medinio koto, labiausiai panešantis ant ylos; ilgis jo 0,07 m., iš ko 0,94 m. pridengti kotu; smailūju savo galu jis buvęs atkreiptas į kojas. 3) Dešiniamjame delne buvęs geležinis *pei is*, labai panešantis ant peilio, rasto kape D. (žiur. paš. 10), ir skiriantysis tikt tūmi, kad ir kitas galas smailai užsibaigias ir tokiu būdu jo ašmens primeną formą S; ilgis jo 0,17 m., plotis 0,02 m.

Prie kaullavonio d, ant pirštų kairėsės rankos buvę rasti 4 *bronz. žiedai*, labai stipriai padirbti: du ant vidurinio piršto (žiur. paš. 2 ir 5) ir du ant bevardžio, t. y. ketvirto (žiur. paš. 3 ir 4). Ant žiedų 4 ir 5 esą koki-ten žymiai, tikrai nežinia ką reiškiantieji. — Po dešiniųjų delnu gulėjęs labai sunaikintas geležinis *peilis* (?), pridengtas iš abiejų pusių liekanomis medžio ar žievės.

Rasti šiame kape kaullavoniai labai puikiai buvę užsilaikę ir pertai galima buvę nuimti jų ilgi, o taipgi ir plotį kulšyse (pelvis):

kaull. a	ilgis 1,85 m.	plotis kulšyse 0,80 m.
" b	" 1,92 "	" " 0,85 "
" c	" 1,84 "	" " 0,84 "
" d	" 1,90 "	" " 0,82 "

Kapas C turėjęs vieną ašį 3,4 m. ilgio, o kitą 2,3 m.; augštis jo 8 m. Šitas kapas ilgąja ašia tęsis iš kampo pietų ir ir rytų į kampą šiaurių ir vakarų. — Čionai buvę rasti 3 kaullavoniai; du iš jų, gulėjusieji prie pat paviršio kapo, buvę labai pažeisti, trečiasis-gi, kaipo gulintis ant pat dugno kapo, ties viduriu, buvęs suvis sveikas. Iš pažeistų kaullavonių vienas buvęs atkreiptas galva į šiaur-vakarų, o kitas į vakar-šiaurį. Sveikasis kaull. buvęs atkreiptas galva tiesiog į kampą šiaurių ir vakarų ir turėjęs rankas sukryžiuotas ant krutinės; ilgis jo 1,86 m.

Šitame kape jokių daigtų nebuvę rasta.

Kapas D skyręsis nu visų kitų ištyrinėtų kapų tūmi, kad buvęs daug augštesnis už jūs: jis turėjęs augščio 1,5 m. Viena jo ašis 3,5 m., kita 2,3 m.; trumpąja ašia jis traukęsis iš pietų į šiaurį. — Šitame kape buvę užtikta du labai blogai užsilaičiusi kaullavoniai, ir tai atstume 0,3 m. nu paviršio (kitūse kapūse ant šitokios gilumos buvę jau sveiki kaull.); jųdu gulėję ant pats vidurio kapo, netoli vien's nu kito, atkreipti galvomis tiesiog į kampą šiaurių ir vakarų. Tarp dalelių kaullavonių buvę rasti šie daigtai: 1) *gelež. peilis*, turintis ilgio 0,18 m., o pločio 0,025 m. (žiur. paš. 10), ir 2) maža *gelež. rinkutė*, suplota ir papūšta spiraliniai bėgančiais rėžiais. — Skirtingumas šito kapo nu kitų buvęs tas, kad giliaus per 0,3 m. nieko jau nebuvę užtikta.

Kapas F. Viena ašis 7 m., kita 5 m.; trumpąja ašia traukęsis iš kampo pietų ir rytų tiesiog į kampą šiaurių ir vakarų. Augščio jis galėjęs turėti apie 0,6—0,7 m. (pas p. D. nepadūti.)

Čionai buvę rasti 6 kaullavoniai, iš kurių visi, apart kaull. a, gulėjusio pačiame šiaur-rytiniame krašte, atstume 0,15 m. nu paviršio, buvę gerai užsilaikę. Iš sveikų kaullavonių du (b ir f) buvę rasti atstume 0,25 m. nu paviršio (viens vienam, o kit's kitam gale kapo), kiti-gi trys c, d ir e gulėję ant pat dugno, ties pačiu viduriu. Visi kaullavoniai gulėję skersai ilgąja ašį, atkreipti galvomis į vakar-šiaurį, su dešineja ranka ant kairėsės šlaunies ir t. t. Ilgio jie turėję 1,80—1,90 m. Daigtai buvę rasti prie kaull. b, c ir d.

Viršutiniame slūgsnyje, tarp dalelių žmogaus kaulų buvę rastu du *gelež. peilū*, suvis panešančiu ant paš. 10, tikt truputį mažesni

Prie kaullavonio b buvę rasti šie daigtai: 1) Ant pat vidurio kaktos kaulo mažas *bronz. daigtas*, galintis buti mažu sagučiu (guzikėliu); jis iš vienos pusės turjis piramidalinę formą, o iš kitos 4 užlenktus skardinius ragelius (ž. paš. 9); 2) ant kaulelio rodyklio piršto kairėsės rankos gulėjęs šmotelis spiraliniai susuktos *bronz. vielos* su poverta per jo vidurį dalele virvukės; 3) dešinėje rankoje *gelež. peilis* tokios formos, kaip ant paš. 10, tikt siauresnis, o ilgesnis.

Prie kaullavonio c buvęs rastas dešinėje rankoje *gelež. kirvukas*, truputį didesnis už kirvuką iš kapo A, su atspaustais ant jo žymiais storo audimo. Ant krutinės tūjaus po kaklu gulėjusi nulietą *bronz. užsega* (fibula), turinti (žiur. paš. 8) ant lanko papūsimą iš jūstelės, padalitos skersai mažais arti vien's prie kito padėtais rėžiais; ant jos galo, po kuriūmi esąs grobelis del įsegimo, matyti šešios dūbelės. Ilgis jos 0,174 m.

P. D. kalba, buk šitokios užsegos labai tankiai atsilaikančios Žemaitijoje. Jis pats dabar turjis tokias 4 užsegas suvis vienokios formos ir didumo. Veikale dro. Ingvald'o Undset'o „Das erste Auftreten des Eisens in Nord-Europa“ esąs pristavas pašūnys tokios pat užsegos, esančios Dorpat'o muzėjuje, o ant 164 pusl. esą pasakyta, kad tokios užsegos labai tankiai atitinkamo priebaltinėse šalyse.

Prie kaullavonio d buvę rasti šie daigtai: 1) Iš dešinėsės pusės galvos, viršų dešiniojo peties gulėjusi *dvi gelež. jėti*, smailieji galai kurių buvę truputį toliaus nu ilgosios ašies kaullavonio, nē tulės Abidvi jėti suvis vienokios formos ir beveik vienokio didumo. Panēši jodvi ant jėties, rastos ant kapinyno paliai Jasnogorką ir perstatytos ant paš. 19 num. 5 V-o, tikt daug platesnės už aną. Viena iš jų turinti ilgio 0,2 m., iš ko ant aštrumos pripūlant 0,135 m.; plotis plačiausioje vietoje 0,035 m., plotis tulės 0,022. Kita jėtis tikt truputį trumpesnė. 2) Iš kairėsės pusės galvos, tokiame padėjime, kaip ir jėtys, gulėjęs *gelež. daigtas*, turintis smailą galą ir vienas tik ašmenis; jis labai panešas ant peilio, bet šiame atsitikime jis greičiausiai buvęs užbaigimu ragotinės; ilgis jos 0,13 m. 3) Ant krutinės *užsega*, suvis panešanti ant augščiaus aprašytos 4) Dešiniamjame delne buvęs rastas paprastas *gelež. kirvukas* (kaip paš. 1).

Kapas G paprastos formos: viena ašis 7 m., o kita 6,5 m. ilgio; trumpąja ašia traukęsis iš kampo rytų ir pietų tiesiog į kampą vakarų ir šiaurių. Augščio jis turėjęs 0,3 m.

Viršutiniame slūgsnyje, tarp dalelių žmogaus kaulų buvęs užtiktas gana dailus *bronz. antrankis*, kurio galai taip išrodo, lyg butų šurišti dviejose vietose trieile virvuke (ant paš. 7. perstatyta dalis to antrankio); iš lauko jis, apart išsidavusių kraštų, esąs dar papūstas dviemi eilėmi mažų kvadratukų; diametrai jo 0,056 ir 0,045 m. Arti šito antrankio buvusi rasta pusė tokio-pat *bronz. antrankio*, nēs ir papuošimas vienokis.

Giliaus buvę rasti 5 sveiki kaullavoniai, visi su rankomis sukryžiuotomis ant krutinės. Kaullavonis a, rastas atstume 0,25 m. nu paviršio, prie pat šiaur-vakarinės sienos, gulėjęs galva atkreiptas beveik tiesiog į kampą pietų ir vakarų (tokiame padėjime ant Visdergių kapinyno buvęs rastas tikt vienas šitas kaullavonis). Kiti keturi kaullavoniai (b, c, d ir f) gulėję skersai ilgąja ašį kapo, galvomis į kampą vakarų ir

šiaurių, t. y. paraleliniai trumpajai ašiai kapo. Ilgis jų buvęs nū 1,80—1,90 m.

Prie kaullavonio *a* buvę rasta: 1) iš kairėsės pusės galvos *gelež. jėtis*, gulėjusi paraleliniai ilgajai ašiai kuno ir buvusi atkreipta smailių galu į kampa vakarų ir šiaurių. Šita jėtis skiriantisi nū visų kitų (rastų čionai ir ant kapinyno paliai Jasnogórka) tūmi, kad jos aštruma esanti labai trumpa, nės turinti tikt 0,05 m. ilgio, tūm tarpu kada visa jėtis turinti ilgio 0,145 m. 2) Už jėties buvęs rastas *gelež. kirvukas*, tokio pat išrodžio ir didumo, kaip ir kape *A*, atkreiptas savo ašmenimis į galvą. 3) Po kaulais delno kairėsės rankos gulėjęs perpendikul'arnai ilgajai ašiai kaullavonio *gelež. daigtas*, su gana dilele apvalią ausia (jos diam. 0,025 m), per kurią lengva perkšti pirštą, atkreiptas kitu galu į vidurį kaullavonių; jis galėjęs buti kaipo spilka; ilgis jo (be ausies) 0,08 m. 4) Ant stibikaulių kairėsės rankos buvęs užmautas *bronz. antrankis* (žiur. paiš 6), truputį siauresnis ir plonesnis už augščiaus paminėtajį; jis esąs papūstas bėgančiais į visas puses rėžiais. 5) Ties dešinūju kulšies kaulu buvusi rasta *bronz. adata*, atkreipta smailių galu į kojas, o priplota ausia į galvą; ilgis jos 0,12 m., storis 0,002 m.

Kaullavoniai *b*, *c* ir *d* buvę rasti š aur-vakariniame krašte kapo atstume 0,4 m. nū paviršio; jie visi gulėję kruvoje, užeidami savo kairiaisiais šonais vien's ant kito tokiu budu, kad viršuj gulintis buvęs labjaus pastumtas į šiaur-vakarūs. Akmenų po galvomis pas jūs nebuvę. Iš daigtų čionai buvę rasti: 1) tarp kulškaulių viršutinio ir vidurinio kaullavonių gulėjęs *gelež. peilis*, labai panešantis ant peilio rasto kape 9 ant kapinyno paliai Jasnogórka ir perstatyto ant paiš. 23 (žiur. N 5 V-o); 2) iš abiejų pusių galvos vidurinio kaullavonio, viršuj ausų skylių buvusios užtiktos iš pradžios 2 *voletės* iš *bronz. skardies*, iš kurių kairėji suspausta; jose buvusios dalelės kokio-ten organiško kuno, bet paskui išbirusios; jodvi papūstos įdubusia spiruline linija.

Prie kaullavonio *f*, gulėjusio šiaur-rytiniame krašte kapo, atstume 0,4 m. nū paviršio, jokių daigtų nebuvę.

Ant pat beveik dugno, prie sienos, netoli nū paskutinio kaull., gulėjęs paprastas *gelež. kirvukas* tokis pat, kaip ir kape *A*.

Kapas K. Viena ašis 6,5 m., kita 6 m.; trumpaja ašia jis tęšesis iš kampo rytų ir pietų į kampa šiaurių ir vakarų. Augstis jo 0,95 m. — Jame buvę užtikti 4 kaullavoniai, atkreipti galvomis į vakarus: trys iš jų gulėjusieji atstume 0,15 m. nū paviršio, buvę blogai užsilaikę; ketvirtas-gi, rastas ant pat beveik dugno, buvęs sveikas ir turėjęs rankas sukryžiatotas ant krutinės. Padėjimas sveikėjo paprastas, ilgis jo 1,89 m. Daigtų čionai neužtikta.

Ištyrinėta dalis kapo *M* daug skyrusisi nū visų kitų ištyrinėtų kapų. Ir taip, ji buvusi lygiai apvali, kaip ratas, su diametru 6 m. Apart to dar ji buvusi perdalyta akmenine siena, traukiančiasi iš vakarų į rytus, į dvi lygi dali: šiaurinę ir pietinę.

Abiejose dalyse, iki gilumui 0,9 m. nū paviršio, laikas-nū-laiko buvusios atitinkamos smulkios dalelės kaulų, iš kurių vieni galėję buti paukščių, kiti gyvulių, bet ne žmogaus. Galas vieno didesnio ir storesnio kaulo buvęs digčiai apdegęs.

Šiaurinėje dalyje kapo, rytiniame jo krašte, atstume 0,9 m. nū paviršio, buvęs rastas slūgsnis anglio ir pelenų, turintis storio, 0,1 m. ir užimantis beveik

ketvirtą dalį viso kapo. Pagal p. D-ą turėjusi čionai buti ugniavietė. — Į vakarus nū ugniavietės gulėjęs kaullavonis atkreiptas galva į šiaur-vakarūs, o kojomis į ugniavietę; padėjimas jo buvęs paprastas, rankos sukryžiatotos ant krutinės. Iš daigtų prie jo buvę rasta: 1) šalia kaklo keletas smotelių spiraliniai susuktos *bronz. vielos* (kaip ir kape *A*), ir 2) ant stibikaulių dešinėsės rankos *gelež. antrankis*, sulenktas iš keturkampos vielos, ties viduriu storesnės, su galais truputį applotais; Didumu jis nedaug skiriąs nū kitų antrankių.

Pietinėje dalyje kapo apart paminėtų dalelių kaulų gyvulių ir paukščių, buvęs dar pavieniui rastas *gelež. kirvukas*, ties pačia siena, pietiniame krašte pusračio. (Toliaus bus.)

Sena pasaka.

„Ostdeutscher Grenzbote“ taip rašo:

„Ne retas lietuvis dyvyjasi labai dėlto, kad lietuviska kalba iš iskalų mažne visai išmesta ir nemokinama yra. Yra žingeidų, vyriausybiškus padavadyjimus apie tai pažinti. Pagal augščiausį padavadyjimą (ceicoriaus) nū 2 liepos 1880 ir pagal padavadyjimą vyriausio prezidento Rytprusių nū 21 kovo 1889 yra mierni lietuvių norai dvasiskūse bei bažnytiškūse reikalūse užtektinai išpildyti. Pagal šitūs padavadyjimus tur lietuviski kudykiai parapijose, kuriose vien lietuvininkai arba ir pagal didesnę dalį lietuvininkai gyvena, ir kuriose pirmkarčiai (pamokslininkai prie kunigo) lietuviskai mokinami, dvasiskūs mokslus, kuriūs vokiški kudykiai mokinasi, motiniškoje kalboje išimokinti. Todėl tur jau ant vidurinės, kaip ir ant viršutinės klasios liet. kudykiai, nežiurint ant vokiškųjų, reikalingasias dalis iš katekizmo, giesmių knjų ir bybelio (biblijos), lietuviskoje kalboje išimokinti. Tame dalyke lietuviai tur daug daugiaus valnybės, neng lenkai savo iskalose. O valdzia tik tokius mokitojus į liet. iskalas teįstato, kurie liet. kalbą išmano. Jai kartais kitaip atsitinka, tai tik dėlto, kad kitūse metūse per menkai lietuvių į mokitojus mokinasi. Žinoma, jog augstieji padavadyjimai, jai patys lietuvininkai nepraso (! Rėd.) savo kudykiams vien vokiško pamokslu, visados yra pilnai išpildomi. Taipu gal pagal augstūsius padavadyjimus pamokintieji kudykiai labai gerai prie liet. Dievmaldystės pributi ir kozonį (pamokslą) išmanyti. Ale tankiai atsitinka, kad liet. tėvai savo kudykiams vien vokiško pamokslu prašo, ir tik tada už liet. pamokslą agitierėja, kad jų vaikai jau seniai mokslą pabaigę. Iš to žiemis nėjokios iškadus vien dėl lietuvisko mokslu jų vaikų negal buti. Iš viso, kas iki šiol sakyta, koznas gerai išmano, kad darbas mokitujo prie liet. iskalos labai sunkus yra. Priegtam jis veik su tėvais lietuviskų kudykių gal į nesutikimą pareiti, kadangi anie visą savo nepakajingumą dėl mokslu ant jo peciųju verczia. Buvis mokitujo prie liet. iskalos daug sunkesnis, neng prie vien vokiškos, o alga ta pati (inde irae! Rėd.), todėl tankiai atsitinka, kad mokitojai, kurie liet. išmano, arba ir gimę lietuvininkai yra, tokiose iskalose nepasilieka, bet melyja veik ar į kokį miestą arba į vien vokišką kraštą nusidanginti, o į liet. iskalas tur tankiai tokie mokitojai pareiti, kurie visai neišmano lietuviskai. Geriausias dalykas butų, kad liet. mokitojai už jų didesnj darbą ir didesnes algas gautu.“

Šitūse žodžiūse randasi mažumas teisybės, ale daugiaus neteisybės. Berods yra padavadyjimai vyriausybes dėl lietuvisko mokslu iskalose. Ale kas ant jų daboja! Mokitojai, žinoma, labiausiai vokiečiai, ar visai neišmano lietuviskai, arba, jai išmano, tingia dvejose kalbose mokinti. Iskalų užveizdėtojai, jai jie ne kunigais yra, yra vokiečiai, ir ant anų padavadyjimų visai nedaboja. Jie nor tą dalyką taip ilgai nusęsti, kol, kaip jie sako, Lietuvių Prūsūse daugiaus nebus. (Tai berods dar labai ilgai truktu!) Iš pradžios, po publikavojimo padavadyjimų, mokitojai pradėjo ir lietuviskai mokinti. Lietuviski vaikinai turėjo kelis kart per nedėlią lietuviskai skaityti iš bybelio, o giesmeles bei šventus prisakymus iš galvos mokintis. Tad jie pamažu tūm darbu paliove ir

dabar tik labai retai tenusidūda, kad dar lietuviškai mokina.

Kiti mokytojai labai pasiprociovoja visus lietuviškus elementorius išveisti. Taip kartą nusineša vaikinukas, pirmą sykį į iškala eidams, lietuvišką elementorių. Mokytojis, tą užmatęs, tūjaus vaikinui išplėšė ir, į kampa numetęs, nekaltą vaikinuką už tai labai išbarė. Sunku yra, kad patys lietuviški mokytojai ne retai stropiausiai germanizatoriais yra. Paima už pačią mieliausiai kokią vokiетę, kuri moka gardų valgį išvirti ir ant fortepianų paskambinti. Tad, žinoma, mokytojis pastoja tūjaus vokiečiu ir tad tik su vokiečiais bičiulauja. Jai lietuvininkė nor mokytoji apsivesti, tai tur ji daug pinigų turėti.

Yra ir lietuviškų tėvų, kurie, želėk Dieve, savo kudykiams vien vokiško pamoksls tegeidauja. Sako, kur nueisi vien su lietuviška kalba? Į Tilžę, į Klaipėdą, toliaus ne. Ale tokių išgamių juk menkai tėra. Kiti vėl labai geidauja lietuviško pamoksls, bet nenor (ipač vargingesni), mokytoji įpykinti. Mat, šiaip jis nepavelytų, kad jų vaikas prie kokio darbo namieje arba prie galvijų ganymo pagelbėtų. Džiaugsmas lietuviams dar tas yra, kad jų kudykiai pamoksls prie kunigo lietuviškai mokinami ir tad lietuviškai po surinkimo akių įžegnojami. Šita valyubė taip ilgai Prusūse pateks, kol lietuvių bus, nors keli kunigai, kaip ir mokytojai, lietuvius labai prikalbinėja prie vokiško įžegnojimo. Bažnyčios lietuvių vis pilnos bus, o vokiečių labjansiai tuščios, o ir vokiškai įžegnoti kudykiai potam tik vis eina į liet. bažnyčia ir savę už lietuvius rokiuja.

Turime viltį, kad vis daugiau lietuvių į mokytojų stoną įstos, kadangi Ragainės (mokytojų) seminare lietuviai gerą karališką pagalbą gauna. O norint ir daug lietuviškų mokytojų į vokiečius pavirstų, tai tačiau pasiliks ir daugybė gerų lietuvių, nors ant anų padavadyjimų vyriausybės visai nedabojama; o vyriausybė pati dėl to maž terupinasi, nės jai ir miela būtų, kad lietuviai veik išnyktų.

Chronopolitanus.

Iš gudiszkių laikraščiu.

„Moskovskija Viedomosti“ (N. 113 šių metų) galinasi, kad dar ikiol lenkų ir katalikų rankose liko geležinkeliai ne tik „buvusioj Lenkijoje“, bet taipogi Lietuvoje ir Baltojoj Gudijoje; kad tai esanti tikra teisybė, tai aiškiai esą matyt iš to, kad visai nėra „sviatc'uose“ (tarp maskoliškųjų šventuju) tokių vardų, kokius apgarsino geležinkelių direkcija už 91 m. k. a. Stanislovas, Kazimieras etc.

„Ne seni dar česai, rašo toliaus, minėtasis laikraštis, kada pravažiuojant per vakarines rėdybas girdėjai nemiela ir šiurkščią lenkišką kalbą, kada buvo lenkiški parašai ant geležinkelių ir kada kvitancijos ir kiti raštai buvo rašomi lenkiškai; norint dabar daug atsimainė, bet vis-gi liko lenkai-žmonės, o tai yra svarbiausias daigtas.“

Kame yra tas svarbiausias daigtas, tai „Mosk. V.“ nė nelaiko už naudingą slėptis ir tiesiog sako, kad lenkiškas gaivalas sunkiai pasidūda „obrusenijos“ politikai ir dar, kas blogiaus, nesupranta naudos savo ir aiškiai priešgyniauja, dagi neužkenčia visko, kas maskoliška.

Idant parodyti, kad tokia dvasia yra išgyvenusi tarp lenkų, „Mosk. V.“ su dideliu širdies skaudėjimu nurodo ant susivienijimo „vardo Kosciuszkos“ ir ant išleidimo visokių brošurų ir proklamacijų priešgyniš-

kos įtalpos, apie kurias galima esą girdėt ne tik Galicijoje, bet ir Lenkijoje.

„Aišku dėlto, sako Mosk. V., kad, ištikus mobilizacijai, lenkai smarkiai trukdytu mūsų darbus“ — ir dėlto rodyja kūgraičiausiai prašalinti lenkus nū geležinkelių, o jų vieton atsiųsti maskolius, pravoslavus.“

Norint Mosk. V. ir prisijaučia neteisingai pasielgiant, bet ant to neatboja, sakydama: „čėsas butu mums atmesti tuščią baimę apšaukimo mūsų šovinistais, ir dirbti taip toliaus dėlei laimės ir garbės Maskolijos; jaigu anas komunikacijos ministeris ap-leido šitą dirvą, tai mums reikia kūgreičiausiai jo klaidas atitaisyti; dagi nelogiškai išėitu, jaigu mes, prašalindami lenkus nū kitų urėdų, kęstumem jųs prie geležinkelių. Ant galo taip užbaigia savo jere-mijadą: „ar-gi Maskolija jau taip butu nusilpusi dvasiškai, kad negaletu savo geležinkelius apstatyti gry-nai gudiszku gaivalu?!“

„Ruskija Viedomosti“ (N. 112 šių metų) rašo, kad emigracija kas metą eina didyn. Taip, iš Belgijos dar prieš 87 m. emigravodavo kas metą tik apie 1000 žmonių, 87-ūs m. jau daugiau nei 4000, o 89 m. net per 9000; iš Vokietijos (?) prieš 89 m. apie 1000, 90-ūs m. 4000. Iš Suvalkų rėdybos pagal Varšavos Statistišką Komitetą nū 82 — 89 m. kas metą emigravodavo per 1000, 89 m. jau 2947, o 90-ūs m. net 3765.

Pagal išrokavimą Varšavos Stat. Kom. daugiausiai emigravoja iš Suvalkų rėd. — daugiau nęg 5⁰/₀₀

Kas tai butu per priežastis tokios baisingos emigracijos? — užklausia minėtasis laikraštis, — ir nurodo, kad kaltinimas agentų ir pačių žmonių tai yra tik monijimas savo proto, o kad tikroji priežastis pareina iš blogo ekonomiškio padėjimo ir agrariškų nelygybių, kad didžiausias % emigrantų (45,9 %) yra darbininkai, neturintieji žemės, kad iš ten daugiausiai emigravoja, kur didelius plotus žemės tur apėmė dvarponiai (kaip Poznanija, Pomeranija), kur žemė mažai išdūda, kur maži uždurbiai arba sunku jųs gaut etc.

Tokiu budu išeina, kad sulaikyt emigraciją galima tik geriaus padalinus žemę ir sumažinant neturtėlių skaitlių.

J. Šidaras.

Iš Lietuvos.

Tilžė. Daugelis sako, kad iš Tilžės nieks nieko nerašo, nedūda žinios, kas ten darosi. Tokiu budu žmonės priversti spėti apie visą ką, kas dedasi Tilžėje. Pirmučiausiai, žinoma, visiems rupi, kas tas, o kas anas, kas trečias ir t. t. O ant tų visų klausimų patys ir atsako, spėdami, lyg rodos tarydami: „viens netikęs žmogus, tai ir kiti netikę.“ Dabar kas tik ateina į Tilžę su koku reikalu, tai nė viens nesielgia su tilžiečiais kaip žmogus. Kad nor ką dūti dirbti, tai eina per visus, kvosdamas, kiek tas kaštūja, kiek anas, o kaip greit bus padaryta ir t. t., nės esą anoj pusėje visi kalbą kad Tilžėje nėsą nė vieno gero žmogaus — visi tik tiek težino, kad tyko, ar nepateks į nagus koks „iš anos pusės“. Žinoma, kas neišsitikėjimas nēr visai be pamato; vis tai kalti tie, kurie iki šiol nemokėjo, ar nenorėjo, žmoniškai pasielgti su „ana puse“. Bet vėl iš kitos pusės imant, „anos pusės“ lietuviai ir nevisai žmoniškai elgiasi, visus laikydami už „tokius“, nors kelintam nė nesi-sapnavo „lupti“ savo brolius.

Naujienu tūm tarpu, kaip ir visados, nėra, negu tik tiek, kad dabar, pradėjo išėiti naujas laikraštis,

vardu „Apšvieta“. Tai yra tas pats laikraštis, kurį jau seniai rengėsi išleisti „Lietuviška Mokslo Draugystė“ Amerikoje. Dabar išėjo dar tik viens numeris. Regima yra, jog viską yra surašęs Dr. Šliupas bei Dr. Basanavyčius. Spaudinasi pas p. M. Jankų.

Balandžio mėnesyje buvo pasirodęs laikraštis „Nauja Aušra“. Išėjo tik viens numeris, kuris, lyg ant jūko, prašė nepadyvyt, jog toks prastas jisai yra, ir šaukė į pagelbą „sandarbininkus ir selpėjus“; bet tur but nieks nepasiskubino į pagelbą, kad nė šiandien dar nepasirodė daugiau numerių.

„Maldos gromata“, kurią žiemoje Prūsų lietuvininkai buvo išsiuntę pas Kultaus ministerį, taip ir pražuvo be jokių pasekmių. Ar nebus tai paskutinis aktas, kurs rodė, kad lietuvininkai nepražuvę? Viskas ant to krypta. Jau lietuvininkų Prūsijoje labai mažai beliko. Ar eini šen, ar eini ten, visur kalba vokiškai ir vokiškai. Ipač tarp jaunųjų prasiplatinus vokie tytė. Mažieji vaikai, kada pradeda eit į moksleinę, kur vien tik vokišką kalbą tegirdi, visai užmiršta lietuviškai. Su vaikais taip prastai yra, jog jau nė lietuvių, neva tėvynainių, vaikai nemoka gerai lietuviškai. Kad užkalbini, šneka lietuviškai; bet tarp savęs jau lietuviškos kalbos nevarato. Ira tokių atsiti kimų, kad tėvai visai nemoka vokiškai, o vaikai jau visai nemoka lietuviškai. Kas gi iš to viso išeis? — Aiškus daigts: ateinančioji karta (tai yra dabartiniai vaikai) jau bus visai vokiška, ko troškauja ir kelintas tėvynainis. Viens, girdėjau, taip sakė: „po kelių metų rasi jau vien su vokišką kalbą apsigelbėsime.“ Tas „prusiškas“ tėvynainis tur Tilžeje kromą ir yra kasierium prie „Birutės“.

Birutė jau dabar niekūmi neišrodo savo gyvasties. Visi apleido tą draugystę, taip kad p. M. Jankus (iš Bitėnų) paliko visa „viršininkyste“ tos sugriuvusios draugystės: viršininku, raštininku, knigininku ir t. t., tiktai kasierium yra kitas (augščiau minėtasis kromininkas). Dievs žino, kiek ten yra sąnarių ir ar moka kas ką į draugystę, ar ne; jokios žinios apie tai nėra, ale juk nė nereikia žinot. Bene ką mačys, kad ką daug žinosi. Gana to, kad žinai, jog draugystė (nors urėdiškai neapskelbta, bet) jau kaip ir kad negyvūja. Kas dedasi su turto, kniginycia bei rankiumi, to nieks nežino; o kas jūs pasisavins, tai vėliaus bus žinoma, nors ir dabar jau matoma yra. Gaila butu nekurių dalykų, kurie tokiu budu galėtu pražuti.

Su „politiska“ draugyste ir ta pati, kaip ir su „Birute“. Kad žmonės davė pinigų (su gera mįsliu) ant to, tai žinoma yra; bet kiek, kas davė, ir ant ko tie pinigai išėjo, jokios žinios nėra. . . . O kas įpatingiausia prie apsakytų dalykų, — tai tai, jog niekam nieks nerūpi, ir nieks nieko nesiklausia, nė nesiteirauja. . .

Panevėžis (Kauno rėdybos). Norins ne krikščioniškai yra iš silpnumo artymo džiaugtis — negalu vienok nepatėmyti linksmingo dalyko, jog adeptai mūsų persekiotojų viens kitą žudina. Žinoma, jog urėdinkai Lietuvoje išrinkti iš bjauriausio gudiško proletariato įvairių lūmų, žmonių, kurie Rusijoje negalėjo buti kenčiami iš priežasties blogiausio užsivedimo ir skolų; tokius žmones vyriausybė pas mus atsiunčia „dlia polzy sluzby“ t. y. dėl naudos tarnavimo, kitais žodžiais — dėl apiplėšimo turtingos (?) už tai dar pavojingos, Lietuvos. — Mynios tų, nūlatai išalkusių, parazitų, krauju užlietomis akims, jieskodamos tos karnos, kuri dūtisi

plėšti, — veržia ją viens kitam iš burnos; todėlgi tie pionierai „gudiškos civilizacijos“ viens kito neapkenčia ir (visokiomis) intrigomis naikina kits kitą, kum naudojasi naujas pionieras tos civilizacijos, be abejojimo nektų neįvairiojantis nū savo pranokejū. Atsitinka kartais, jog tiesiai nū universiteto sūlo pakliuva pas mus urėdinkas su jauna dar quasi-patriotiška, neperkreipta pažiūra, bet čion tų pažiū gaus, jog iš dviejų kelių vieną apsirinkti turi: arba pats turės kūgreičiaus atsitolinti iš tos šalies, be tiesų arba, arba į purvą piktadėjystės ipulės, lygiai su kitais turės apvaginėti ir skriausti beginklotus — kitaip saviškai jį varu išvers iš vietos.

Kronika Panevėžio pavieto turtinga atsitikimais, kurie galia sujudinti pasibjaurėjimą ne tiktai pas paprastą žmogų, bet ir pas tamsų samojedą; ženklinu faktus: Metūse 1886 perdėtinis Šusirinkimo Sątaikos Sudžiū (Sjezd Mirovich Sudiej), persiskolinęs visiems prėdikams ir kitiems giventojams Panevėžio, įpatin-gai advokatams — pabėgo į Petrapilį; per 6 mėnesius paskui, atsigabeno iš Kalugos naujas perdėtinis, Somovas, paleistas apicieras, žmogus puikių manierų ir aristokratiškų papročių, o priegtam kiaurai prisigėręs švento pašaukimo apstačiai kiuti „barbarišką“ Lietuvą. Pirmu jo žingsniu šitoje dirvoje buvo atstatymas nū tarnavimo kanceliarijoje sūdo visų negudiško tikėjimo, padauginimas turto viešpatystės per uždėjimą įvairių neteisingų mokesčių ant visko, kas turi susilėtėjimą su sūdu, užvedimas visiškai nereikalingų kvormų (formalnostie) ir tiesiog kareiviškos disciplinos, ne tiktai dėl savo žemesnių urėdinkų ir advokatų, bet ir dėl publikos; toliau tas didis žmogus, užtėmyjęs, jog daugumas liudinikų — lietuvių nesupranta gudiškai, užpyko už nemokėjimą „prigimtos lietuviams gudiškos kalbos“ (sic!) ir išsimanė vartyti kiekvieną lietuvi, koliodamas jį bjauriausiais gudiškais žodžiais; tolyn, nepasikakindamas tūmi, užrašęs, jog neva tie nelaimingi liudinikai nepritinkančiai prieš sudą pasivėdė — nusprendavo dėl jų korą piniginę arba į kalinį; tokiu budu jis pasielgdavo įpatingai su lietuviais, — dėl kitų kalbų buvo ans perdaug doras ir, jaigu patsai nesuprasdavo, tai daleisdavo pervertimą. Kaip su dvarponiais buvo jis įtin meilus, taip dėl sodiečių nesusimilstantis, nelai kydamas jų už žmones. Toliau, Panevėžio pavietoje atsirado dvi sątaikos sudžiū vietos, Panevėžyje ir Biržiūse. Ant tų sudžiū vietų Somov atgabeno savo draugus iš Kalugos, buvusius urėdinkus (viens rašytojas kanceliarijos matinikų, antras mokiotojas gudiškos kalbos iš kokios ten vidutinės mokslavietės), ir pastatė jūs sudžiomis. Žmones tie įtin neturtingi, apdrisę, į vietą atvažiavę, tūjaus turėjo pasiskolinti po keletą rublių dėl apsitaisymo naujoje vietoje. Žinoma, daug atsirado tokių, kurie jiems pinigų davė, idant paskui pasinaudoti iš pažinties su sudžia. Va-gi, viens iš tų sudžiū, pravarde Konstantinovskij, apsigyveno Biržiūse ir trumpame laike, nors kasdien dikčiai pasigerdavo, taip didžiai pralabo, jog dagi augštesnė vyresnybė, abelnai pritarianti piktadėjystei šiame krašte, apturėjęs daugybę užrodymų jo bjaurio pasielgimo, buvo priversta susivažiūti ant vietos, per tyrinėti visus darbus minėto sudžios ir, atradus, jog besibylinėjantieje jį perpirkinėdavo iš abiejų pusių, atstatė jį nū vietos, bet kalinin nepasodino. Draugai prižadėjo jam dūti kitą vietą. Tai atsitiko Gegužės mėnesyje 1891 m., o tiktai Šausyje 1892 m. atsikėlė į Biržius naujas sudžia. Tokiu budu kitos svarbios bylos turėjo išletis 8 mėnesius su viršumi.

Grįždamas pas perdėtinį sudžių Somovą, nėra jo karjerą galime rokiuti už pabaigtą, baigsiu pasakoti apie jo apšviečiantį darbavimąsi mūsų krašte. Metūse 1886 Vilniuje pasikėlė klausimas apie surėdymą kolonijos dėl pataisymo neužaugusių nusidėjėlių; tam tikslui reikėjo pinigų, kuriūs surinkti nutarė iš aukų; rinkėjų tų aukų tapo minėtas Somovas, kuris metūse 1887 užsiėmė tą garbingą uždėtę išpildyti. Taigi iš siuntinėjo laiškus visiems į pavieta, kurie turia prisilietėjimą prie sudo, prašydamas priimti dalyvą tame dalyke. — Tas užmanymas labai pasisekė, nes iš visurkur plaukė maži ir dideli pinigai, kaip dvarponių, ukinių, taip ir vargdienių; kiekvienas, pagal savo medegišką spėką, dėjo savus grašius dėl meilės artymo; bet kiek tų pinigų papūlė į kasą šito surėdymo — sunku žinoti, nės niekas apie tai negirdėjo, nės skaitė neįjokiamie vietiamie laikraštyje. Žodžiu tariant, idėa, kaip ir kiekviena išmintingesnė pramonė, kurios susitinka su mašna mūsų „civilizatorių“, lyg tie du pusrubliu, kuriūdu, pagal dainą, „per rankas persirėdėjo ir kiaurai žemės praėjo“ (kamarinskij) išnyko. Toliau, metūse 1890 kontrolės vidus užtėmyjo skaitlūtise Susirinkimo Šataikos Sudžių dideli deficitā, ir atrado, jog 1889 ir 1890 metūse šitas Susirinkimas pasiskolindavo iš vyriausybės kasos per tyčia neteisingai perkraipintus reikalavimus, kuriūs rašydavo sekretorius Susirinkimo Pierieborov, o pasirašydavo perdėtinis, minėtasis Somov. Pajutęs pavojingumą, Pierieborov, su pašelpa Somovo, išbėgo, idant persigabenti į užrubežį, bet ant rubežiaus, pasigėręs ir susibaręs su žandarū, buvo suimtas ir į Panevėžio kalinį pristatytas. Somovas-gi buvo paliktas ramume. Kaip ten atsitikdavo pas tyrinėtoją sudo, jog vienus atsakus Pierieborovo tyrinėtojis užrašė, o apie kitus užtylėjo (tyrinėtojas — draugas Somovo), tikrai nežinome; vienok girdėti gaudavome, jog Pierieborov, kaip kalinyje, taip eidamas iš kalinio į kamara tyrinėtojo ir atgal, atsiliepdavo, jog prieš sudā nebetylės ir apgarsins visas Somovo piktadėjystes. Tūmtarpu susivažiavo į Panevėžį Sudo vidus, kurio perdėtinis Stodolskij (vyras didelės galybės) pakvietęs pas savę vadovą bajorū Nosovā (čia vodovai bajorū nesirenka iš vietinių bajorū, bet pastatyti iš rankos vyriausybės paprastai gudiški urėdnikai) ir egzekutoriū sudo Nabokovā, taip jūs užkalbino: „tikū jog neatsisakysite išpildyti mano prašymā ir padirbsite taip, idant Pereborov sude grynai prisipažintu prie vagystės, neprimaišydamas nieko ir nereikalautumėt tyrinėjimo liudinikū, atkartojū, esmu persiliudyjęs, jog jums pasiseks tas dalykas, ir užganėdysite manę — perdėtinį vidaus sudo.“ — Taip ir atsitiko: Pereborov ant sudo prisipažino, priėmė ant savęs visā kaltybę ir tapo nusprėstas ant gyvenimo Sibirijoje. — Kas žino, gal su pagelba galingo Stodolskio, taps ten augštu urėdniku. Turiau priegtam pridurti, jog pažįstami Pereborov'o, pasigailėję po nusprėdimū, sudėjo 180 rub. jam pašelpos ant kelionės ir padavė tą aukā Somov'ui dėl įteikimo „nelaimingam“, bet ir tie pinigai paliko mašnoje Somov'o. Pernai t. y. 1891 metūse Panevėžyje įsitaisė Draugystė „Raudonojo Kryžiaus“, kuriai buvō paliepta rinkti pašelpā dėl badūjančių rytinių rėdybū Rusijos. Ir tūmi mielasiudingū reikalu Somov norėjo pasinaudoti dėl savo kišenės; bet č onai priežodiško uzbona pertruko ausis. Diktas dabotojas įstatū užmiršo, turbūt, jog tame dalyke valdzia žiuri bent ant pirmos rankos (ten toliau visai atsitinka, ir girdžiame, jog ne visū-

met auka pasiekia badūjančius, nes gudiškūse dēlnūse ir pinigai ištirpsta) ir 1500 rubliū įsidejo ne į tą mašnelę. Atidengus tą vagystę, vyrėsnybė neapvagino stačiatikiško Somov'o, tikt, pripažinus jį už nelaimingā, paleidė nū vietos ir davė jam mėnesį laiko papildyti trukstančią sumā. Ar Somov susirinks reikalingus pinigus — nežinia, vienok girdėjom, jog viens iš turtingū dvarponių, p. K., dovanojo Samov'ui dėl to siekio 100 rublū.

Tiek apie darbavimąsi Samov'o, kajpo valdytojo kanceliarijos, „civilisatoriaus“ ir gėradejo. Perkratysime dabar jo darbavimąsi kaipo sudžios. Aplenkta savo draugū ir viengėnčių iš Kalugos, — sudyjo, kaip tikt jam patiko, nes jo assistentai pasirašydavo ant visko, kā jis tiktai nusprendė, norins tai butū peržengimas begėdiškas tiesos ir įstatymū. Atsirado viens senas sudžia mažrussis Nabokov, kuris pradžioje norėjo priešintis tai savvaliai Somov'o, bet patyres, jog „nec Hercules contra plures“, susiramino ir tikt pradėjo rupintis apie persikėlimā į kitā šalį. Samov laikydavosi savo išrinktū advokatu, įpatingai žydu, kurie iš kruvinū ašarū lietuviū susikriovę daugybę pinigū, iš dalies tais žemiškais turtais pašelpdavo Somovā; už taigi tie advokatai galėjo užtarinėti kiekviename dalyke, norins bjauriausiose nėtėisybėse, ir visados sudas turėjo jų pusę. (Pabaiga bus.)

Iš svetimū šaliū.

Iš Paryžiaus pareina žinia, jog tenai prie vasarinio cirko esant lietuviška draugystė, kuri rodanti lietuviškus šokius bei damūjanti lietuviškas dainas.

✓ Nū rėdystės.

Pinigus bei rankraščius į rėdystę reikia siųsti vis ant adr.: *Herrn Dr. Bruazis, Tilsit (Ostpreussen).*

Apgarsinimai.

Prašau apgarsinti jusų laikraštyje, jog asz esmi užmanęs parašyti *Geografija*. Todėl, jeigu kas iš mano vientaučių butū jau tūm darbu užsiėmęs — arba gal jau ir suvis tą veikalā pabaigęs —, tai tegul „Varpe“ ar kitūse lietuviškūse laikraščiūse apie tai apgarsina, idant aš žinočiau apie tą ir galėčiau tada užsiimti kūmkitu.

V. Prusas.

✓ *Italpa.* Trys Budriai. *Adomo Micevyciaus.* — Rusvos dulkės. *Klausutis.* — Tėvyniški varpai. — Uždarbiai ukinių Suvalkū rėdybos ir emigracija į Amerikā. *A. P. Gryžilas.* — Archeol'ogiški tyrinėjimai Žemaitijoje Pono Tađ. Dowgird'o. *J. Bitaitis.* — Sena pasaka. *Chronopolitanus.* — Iš gudiškū laikraščių *J. Šidaras.* — Iš Lietuvos. *Žemkalnis.* — Iš svetimū šaliū. — Apgarsinimai.